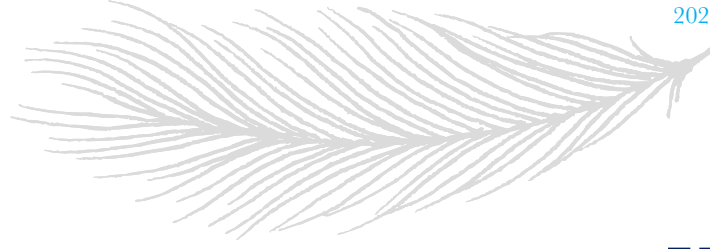

Libya ve Doğu Akdeniz’de Güncel Gelişmeler

ULİSA12

2020 | Ağustos

Genel Koordinatör

İbrahim AYDINLI, Ph. D.

Prof. Dr.

Rektör

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Editör

İbrahim DEMİR, Ph. D.

Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Sayı Editörü

Giray SADIK, Ph. D.

Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Katkıda Bulunanlar

Yücel ACER, Ph. D.

Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

İsmail KAVAZ, Ph. D.

SETA

Ali KURUMAHMUT

Danıştay Emekli Üyesi, Deniz Hukukçusu-Araştırmacı Yazar

Giray SADIK, Ph. D.

Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar (ULİSA) Enstitüsü
Institute for International Relations and Strategic Research (IRSR)

Kapak Dizayn: Cem İpek

©2020 ULİSA Elektronik Versiyon

Editörden

Doğu Akdeniz tarih boyunca çeşitli uluslararası mücadelelere sahne olmuştur. Günümüzde, yeni keşfedilen enerji kaynakları ve Libya'daki artan çatışmalar bu mücadeleleri daha da arttırmış, bölgesel savaşları küresel dengelerin odağına oturtmuştur. Süregelen bu gelişmelerin, Doğu Akdeniz'e en uzun kıyı şeridinde sahip olan ülke olarak Türkiye'ye de önemli etkileri olmaktadır. Bu etkilerin, çok boyutlu izdüşümlerinin uluslararası hukuk, güvenlik, enerji ve jeopolitik yönlerini analiz ettiğimiz ULISA12'nin Ağustos 2020 sayısı ile karşınızdayız.

Bu sayıya, alanında deneyimli uluslararası yayınlarıyla ön plana çıkan değerli yazarlarımızın satırbaşlarıyla giriş yapmak da bu açıdan yerinde görünüyor. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Yücel Acer'in de belirttiği üzere, Uluslararası Hukuk'un ilgili temel kuralı gereği Doğu Akdeniz'de kıyısı bulunan devletlerin her birinin, Doğu Akdeniz'de sahip oldukları kıta sahanlığı ve MEB alanlarının tam olarak hangi sınırlar içerisinde bulunduğunu, yani sınırlarının ne olduğunu, tek taraflı hukuksal işlemlerle değil, yapılacak devletlerarası antlaşmalarla belirlemeleri gerekmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin taleplerinin ve hukuki iddialarının, genel olarak ilgili uluslararası hukuk kurallarına daha yakın talep ve gerekçeler olduğu görülmektedir.

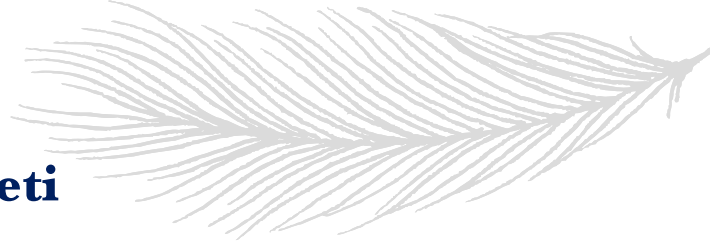
Doğu Akdeniz'deki güç mücadelelerinin günümüzde daha da artmasının önemli nedenlerden olan enerji keşiflerinde bölge içinden ve dışından devletlerin ön alma rekabetini ve etkilerini SETA araştırmacısı Dr. İsmail Kavaz şöyle değerlendirmektedir: Doğu Akdeniz'deki gerginliklerin odak noktasını, bölgede bulunan enerji kaynakları ve bu kaynakların dış piyasalara ulaştırılması konuları oluşturmaktadır. Doğu Akdeniz'e kıyısı bulunan ve bu bölgede arama-sondaj yapma hakkı bulunan başlıca ülkeler Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Filistin, Suriye, Mısır, İsrail, Lübnan, Libya ve Yunanistan'dır. Bölgede bulunan bazı aktörler Doğu Akdeniz Gaz Forumu gibi birtakım organizasyonlar kurarak Türkiye ve KKTC'nin bölgedeki enerji kaynakları üzerindeki haklarını ve transfer güzergâhları konusundaki avantajını adeta yok saymaktadırlar.

Doğu Akdeniz'deki bu artan güç mücadelesinde Türkiye'nin Uluslararası Hukuk'tan kaynaklanan haklarını ve olası stratejileri çok boyutlu değerlendiren Danıştay Emekli Üyesi Deniz Hukukçusu araştırmacı-yazar Ali Kurumahmut, Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridinde sahip bir kıta ülkesi olan Türkiye'nin ilan edilmiş bir münhasır ekonomik bölgesi olmadığına dikkat çekmektedir. Suriye, Lübnan, İsrail, Mısır, Libya ve GKRY'nin BM'ye bildirilmiş münhasır ekonomik bölge uygulamaları mevcuttur. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de öncelikli olarak yapması gereken düzenleme ve uygulama, karasularının 12 mil olduğunu BM'ye ve uluslararası topluma ilan etmesidir. Türkiye'nin deniz egemenlik ve yetki alanları ile Türk Boğazları bölgesinde ortaya çıkması muhtemel Seviye 2 ve Seviye 3 kirlenme tehlikesine hazırlıklı olmak ve kirlenmeye müdahale edebilmek amacıyla, Ulusal Acil Müdahale Sistemi'nin kurulması ve işletilmesine ihtiyaç vardır.

Sonuç olarak Doğu Akdeniz ve Libya'daki gelişmelerin Türkiye ve Avrupa Birliği'ne etkilerini Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Giray Sadık olarak şöyle özetleyebilirim: Türkiye, BM'nin tanıdığı Ulusal Mutabakat Hükümeti'nin resmen davet ettiği ülke olarak, Libya'nın bütünlüğünden yana bir tavır sergilemekte ve bu doğrultuda askeri gerilimi tırmandırmak yerine siyasi ve meşru kanalları kullanmaktadır. Bölgeye müdahalede bulunan aktörlerin sayısı arttıkça barış gecikmekte, müdahale zorlaşmakta ve savaş ortamından beslenen çıkar grupları türemektedir. Bu durum çatışmanın kendi kendini besler hale gelmesine neden olmaktadır. Tüm bu gelişmeler ışığında, güç mücadelelerinin daha da artacağı emareleri ortadayken Türkiye'nin uluslararası hukuktan doğan haklarını tescil ettirmesi ve bu haklarını sürdürebilir kılmak için ilgili meşru taraflarla müzakerelere devam etmekle beraber siyasi, askeri ve ekonomik tüm hazırlıklarını zamanlı yapması gereği daha da belirginleşmektedir.

Sayı Editörü

Yönetici Özeti

- **Uluslararası hukukun ilgili temel kuralı gereği, Doğu Akdeniz’de kıyısı bulunan devletlerin her birinin, Doğu Akdeniz’de sahip oldukları kıta sahanlığı ve MEB alanlarının tam olarak hangi sınırlar içerisinde bulunduğunu, yani sınırlarının ne olduğunu, tek taraflı hukuksal işlemlerle değil, yapılacak devletlerarası antlaşmalarla belirlemeleri gerekmektedir.**
 - Kıbrıs Adası’nın kıyı uzunluğunun Türkiye’nin bölgedeki ilgili kıyılarına nispeten oldukça kısa olması, sınırın eşit uzaklık sınırı olmaktan ziyade Kıbrıs Adası’na daha az kıta sahanlığı-MEB alanı verecek bir sınır olması gerektiği ifade edilebilir. Bölgedeki Yunan adalarının ise hakkaniyet bağlamında değerlendirilerek deniz alanlarının önemli oranda azaltılması, hatta bazılarında bu alanların verilmemesi gerekiyor denebilir.
 - **Türkiye’nin taleplerinin ve hukuki iddialarının, genel olarak ilgili uluslararası hukuk kurallarına daha yakın talep ve gerekçeler olduğu görülmektedir.**
 - Doğu Akdeniz’de yürütülen doğal kaynak arama faaliyetlerinin hukukiliği de, yarattığı gerginlikler bağlamında değerlendirilmesi gereken bir husustur. Uluslararası hukuk kurallarına göre, henüz bir sınır belirlenmemiş anlaşmazlık bölgelerinde tarafların uluslararası barışı bozacak türden faaliyetlerden kaçınması gerekmektedir.
- §
- **Doğu Akdeniz’deki gerginliklerin odak noktasını, bölgede bulunan enerji kaynakları ve bu kaynakların dış piyasalara ulaştırılması konuları oluşturmaktadır.**
 - 1960’lardan itibaren özellikle Mısır ve İsrail sondaj faaliyetlerinde bulunsalar da dönemin şartları ve teknolojik eksikliklerden dolayı keşif gerçekleştirememişlerdir.
 - **Doğu Akdeniz’e kıyısı bulunan ve bu bölgede arama-sondaj yapma hakkı bulunan başlıca ülkeler Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Filistin, Suriye, Mısır, İsrail, Lübnan, Libya ve Yunanistan’dır.**
 - Türkiye hariç diğer ülkeler birtakım keşifler gerçekleştirmekle birlikte Suriye, Lübnan, Libya ve

Filistin henüz sondaj çalışmalarına başlamamışlardır.

- **Şimdiye kadar yapılan keşiflerin maddi değeri günümüzdeki doğal gaz fiyatları dikkate alındığında yaklaşık 155 milyar dolar civarındadır. Ancak Koronavirüs salgını petrol ve doğal gaz fiyatlarında sert düşüslere sebep olmasından ötürü bu rakamı salgın öncesi fiyatlarla hesapladığımızda yaklaşık 450 milyar dolar gibi bir tutar elde edilmektedir.**
- Bölgedeki enerji kaynaklarının dünya piyasalarına ulaştırılması için 3 muhtemel transfer rotasyon plana çıkmaktadır. Bunlar; East-Med projesi, Türkiye rotası ve LNG (Liquified Natural Gas-Sıvılaştırılmış Doğal Gaz) seçenekleridir.
- **Bölgede bulunan bazı aktörler Doğu Akdeniz Gaz Forumu gibi birtakım organizasyonlar kurarak Türk kesiminin bölgedeki enerji kaynakları üzerindeki haklarını ve transfer güzergahları konusundaki avantajını adeta yok saymaktadırlar.**
- Bölgeye en yakın LNG tesisleri Mısır’ın Idku ve Damietta bölgelerinde bulunmaktadır. Öte yandan bölgede önemli bir aktör olan Türkiye’nin ikisi LNG ikisi de FSRU (Floating Storage Regasification Unit-Yüzer Depolama ve Yeniden Gazlaştırma Ünitesi) olmak üzere toplam dört adet terminali bulunmaktadır.

§

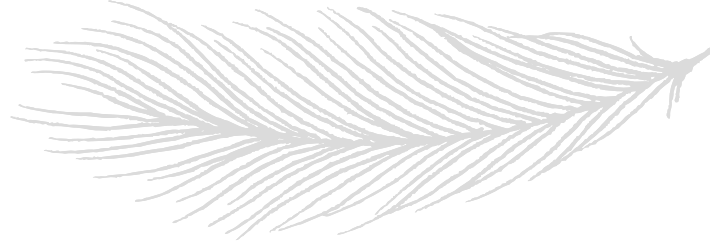
- **Doğu Akdeniz’de en uzun kıyı şeridinde sahip olan Türkiye’nin başta Birleşmiş Milletler (BM) olmak üzere uluslararası kamuoyuna açıkça ilan edilmiş karasuları uygulaması yoktur. Millî Savunma Bakanlığı’nın 1980’li yılların başında Daire Başkanı düzeyindeki bir işlemine dayanarak Türkiye, Antalya Kemer burnundan geçen arzın batısında 6 mil, doğusunda ise 12 mil karasuyu genişliği uygulamaktadır.**
- Türkiye-Suriye deniz yan sınırına kadar karasularımız dışındaki deniz alanları ekonomik bölge hakları bakımından açık deniz statüsündedir. Bu alanlarda kıyıdaş olsun veya olmasın tüm

devletler açık deniz serbestilerine sahip olup bu serbestilerden yararlanabilmektedirler.

- **Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de öncelikli olarak yapması gereken düzenleme ve uygulama, karasularının 12 mil olduğunu BM'ye ve uluslararası topluma ilan etmesidir.**
 - Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridinde sahip bir kıta ülkesi olan Türkiye'nin ilan edilmiş bir münhasır ekonomik bölgesi yoktur. Suriye, Lübnan, İsrail, Mısır, Libya ve GKRY'nin BM'ye bildirilmiş münhasır ekonomik bölge uygulamaları mevcuttur.
 - **Türkiye'nin deniz egemenlik ve yetki alanları ile Türk Boğazları bölgesinde ortaya çıkması muhtemel Seviye 2 ve Seviye 3 kirlenme tehlikesine hazırlıklı olmak ve kirlenmeye müdahale edebilmek amacıyla, Ulusal Acil Müdahale Sisteminin kurulması ve işletilmesine ihtiyaç vardır.**
 - Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının paylaşımı mücadelesinde Türkiye inisiyatif kaybeder, gelişmeler Türkiye aleyhine bir seyir izler ve yapılacak ikili ve/veya çok taraflı müzakerelerde Meis'e önem atfedilebilecek bir durum ortaya çıkarsa; Türkiye, Karaada ve Fener Adası üzerindeki egemenlik iddiasını gündeme getirmeli ve Yunanistan'a karşı kullanmalıdır.
- 8
- **Doğu Akdeniz, Türkiye için sadece bir enerji meselesi değil, bir milli güvenlik meselesidir.**

- Enerji odaklı jeopolitik rekabet bir yandan bölgedeki aktör sayısını çoğaltırken diğer yandan uluslararası çözümün daha da zorlaşmasına ve gecikmesine yol açmaktadır.
- **AB'nin ve bölgedeki iki önemli devleti olarak Fransa ve İtalya'nın birlik olarak hareket edemediği gözlenmektedir.**
- AB'nin mülteci akınlarında ve sınır güvenliğinin tesisinde yalnız bıraktığı Türkiye ve İtalya'nın hem ortak kaygıları hem de ortak çıkarları mevcuttur ve bu durumda iki ülkenin sınırı aşan sorunların çözümünde iş birliğine gitmesi beklenmektedir.
- **Türkiye, BM'nin tanıdığı Ulusal Mutabakat Hükümeti'nin resmen davet ettiği ülke olarak, Libya'nın bütünlüğünden yana bir tavır sergilemekte ve bu doğrultuda askeri gerilimi tırmandırmak yerine siyasi ve meşru kanalları kullanma peşindedir.**
- Bölgeye müdahalede bulunan aktörlerin sayısı arttıkça barış gecikmekte, müdahale zorlaşmakta ve savaş ortamından beslenen çıkar grupları türemektedir. Bu durum çatışmanın kendi kendini besler hale gelmesine neden olmaktadır.
- **Türkiye, uluslararası hukuktan doğan haklarını ve milli menfaatlerini BM'ye tescil ettirmeli ve bu haklarını sürdürebilir kılmak için ilgili meşru taraflarla müzakerelere devam etmeli ve ticari, askeri ve sivil tüm hazırlıklarını zamanlı yapmalıdır.**

Doğu Akdeniz’de Deniz Alanlarının Paylaşımı Sorunu

Yücel ACER, Ph.D.

Prof. Dr.
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Bu sunumun başlığında kullandığımız “paylaşım” kavramı aslında teknik bir kavram olmaktan ziyade Doğu Akdeniz’de yaşanan sorunların mahiyetinin daha iyi anlaşılması için özellikle kullanılmış bir kavramdır. Bu meselenin uluslararası hukukta teknik ifadesi, kıyıdaş devletler arasında deniz alanlarının sınırlandırılması, yani sınır oluşturulması kavramıdır.

Sunumumuzun konusunu oluşturan sorunları anlayabilmek için öncelikle bu sorunların esasını oluşturan bazı uluslararası deniz hukuku kavramlarına kısaca göz atmak gerekmektedir. Bu kavramlar temelinde, Doğu Akdeniz’de yaşanan deniz alanlarına ilişkin sınırlandırma sorunları ele alınacaktır.

Deniz Alanlarına Dair Bazı Temel Kavramlar

Uluslararası Deniz Hukuku’nun ilgili kurallarına göre, Dünya yüzeyinin yaklaşık 2/3’ünü oluşturan denizler kabaca üç bölüme ayrılmıştır. Bunlardan ilkinin devletlerin tam egemen oldukları deniz alanları oluşturur. Bu alanların tipik örnekleri, iç sular ve kıyılardan itibaren en fazla 12 deniz mili uzaklığa kadar ilan edilebilen karasularıdır.¹ İkinci alan, kıyı devletlerinin tam egemen olmadıkları ancak bazı konularda münhasır-egemen yetkiler kullandıkları alanlardan oluşmaktadır. Bunların tipik örnekleri ise kıyılardan itibaren 200 deniz miline kadar uzanabilen (kıta sahanlığı bazı durumlarda 200 deniz milinin ötesine geçebilmektedir)² kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge (MEB) alanlarıdır. Üçüncü alan ise hiçbir devletin egemen olmadığı ve ayrıca kendi bayrağını taşıyan araçlar dışında egemen yetkiler kullanmadığı açık deniz alanları ve bu alanların altındaki deniz yatağıdır.

Devletin ülkesinin bir parçası sayılan karasularına nispeten çok daha geniş deniz kesimlerini kapsayan deniz alanları, bir kıyı devleti ilan etmese de kıta sahanlığı ve şayet ilan etti ise MEB alanlarıdır.³

Kıta sahanlığı ve MEB, kıyı devletine doğal kaynaklar üzerinde münhasır yani sadece kıyı devletine ait egemen yetkiler verir. Kıyı devletinin kıta sahanlığında sahip olduğu münhasır yetkileri, deniz tabanı ve deniz tabanının altındaki canlı ve cansız (mineral) doğal kaynakları kapsar. Kıyı devletinin MEB alanındaki münhasır yetkiler ise, deniz tabanı, deniz alanı ve deniz üzerindeki hava sahasında bulunan canlı ve cansız bütün doğal kaynakları kapsar.⁴

Doğu Akdeniz’de Yaşanan Sorunların İçeriği

Doğu Akdeniz’de deniz alanlarına ilişkin yaşanan sorunlar, 2000’li yılların başlarında kendini göstermeye başlamıştır.⁵ Sorunlar esas olarak, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanları üzerinde yaşanmaktadır. Sorunların tarafları da, daha çok bazı devletlerin isimleri ön plana çıkıyor olsa da, bölgede kıyısı bulunan bütün devletlerdir denilebilir. Doğu Akdeniz’de Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Mısır, İsrail, Filistin, Lübnan, Suriye, Yunanistan (Meis adası nedeni ile) ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin (GKRY) kıyıları bulunmaktadır. Ayrıca Yunanistan’ın başta Girit Adası olmak üzere Ege’deki bazı adaları ve Libya anakarasının bazı kıyıları Doğu Akdeniz’i görmekte ve bu bağlamda Doğu Akdeniz ile ilgili ülkeler arasında yer almaktadırlar.

GKRY dahil İsrail, Lübnan, Suriye Libya ve Mısır olmak üzere altı ülke MEB ilan etmiş durumdadır.⁶ İlan

³Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları Kararı; Shaw, M.N. Uluslararası Hukuk. 8. Basım (TÜBA), s. 416.

⁴ 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi, Kısım V ve VI.

⁵ Sorunun ortaya çıkışı, 17 Şubat 2003 tarihinde GKRY ve Mısır arasında münhasır ekonomik bölge alanlarının iki taraf arasında sınırlandırılmasına ilişkin yapılan ve Türkiye’nin itirazlarına konu olan antlaşma ile olmuştur.

⁶ Maritime Space: Maritime Zones and Maritime Delimitation. <https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/index.htm> (13.12.2019).

¹ 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 3.

² Bakınız 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 57, 76.

edilmesine gerek olmadığından, Türkiye dâhil diğer devletler Doğu Akdeniz’de kıta sahanlığı alanlarına sahip durumdadırlar.

İki ya da daha fazla devlet arasındaki bir deniz alanı, uluslararası hukukun her bir devlete tanıdığı azami alanı verebilecek kadar geniş değilse, söz konusu devletlerin karşılıklı sınırlarının ve her durumda da yan sınırlarının, bir uluslararası antlaşma ile belirlenmesi gerekmektedir. Hem ilgili yapılageliş hukuku kuralı hem de 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin 74. ve 83. maddelerinin ilk paragrafları, “Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında münhasır ekonomik bölgenin (ve kıta sahanlığının) sınırlandırılması... anlaşma ile yapılacaktır” hükmünü öngörmektedir.⁷

Doğu Akdeniz’in, bu anlamda dar bir deniz alanı olması (en uzun noktasında dahi iki karşı kıyı arasındaki mesafe yaklaşık 300 deniz milidir) dolayısıyla, kıyıdaş devletlerin kıta sahanlığı sınırlarını ve ilan edenler için de MEB sınırlarını belirlemelerini gerektirmektedir. Kıta sahanlığı ve MEB sınırlarının hemen bütün örneklerde örtüştüğü ve aynı sınırın belirlendiği de vurgulanmalıdır.⁸

Ancak Doğu Akdeniz’de kıyısı bulunan bazı devletlerin ve bu arada Türkiye’nin, paylaşımın nasıl olması gerektiği, yani sınırların konumunun ne olması gerektiğine dair görüş ve talepleri büyük oranda çatışmaktadır.

Doğu Akdeniz’de deniz alanlarının sınırlandırılmasına dair bugüne kadar bazı antlaşmalar yapılmıştır. Bunlardan ilki 17 Şubat 2003 tarihinde GKRY ve Mısır arasında kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanlarının iki taraf arasında sınırlandırılmasına ilişkin yapılan antlaşmadır. Bu Antlaşmaya Türkiye, kendi kıta sahanlığı ve ilan edildiğinde MEB alanlarına tecavüz ettiği ve GKRY’nin, Ada’nın tek yasal temsilcisiymiş gibi hareket ederek, yani Kıbrıslı Türkleri yok sayarak, bir uluslararası antlaşma yaptığı gerekçeleri ile resmi olarak itiraz etmiştir.⁹ İkincisi yine GKRY ve Lübnan arasında 17 Ocak 2007 tarihinde imzalanmış olan MEB sınırlandırma antlaşmasıdır. Bu antlaşma Lübnan Parlamentosunca onaylanmadığı için yürürlüğe girememiştir. Bölgeye dair yapılan üçüncü antlaşma ise yine GKRY tarafından bu sefer İsrail ile 17 Aralık 2010 tarihinde yapılan antlaşmadır. KKTC bu antlaşmaya, GKRY’nin adanın yasal temsilcisi olmadığı ve KKTC’nin MEB ve kıta sahanlığı alanlarına tecavüz ettiği gerekçeleri ile resmen

itiraz etmiştir. Öte yandan Lübnan da GKRY-İsrail Antlaşması’na, İsrail ile belirlenecek yan sınır bölgesinde kendi alanına girildiği gerekçesi ile karşı çıkmaktadır.¹⁰

Doğu Akdeniz’de yapılan diğer iki antlaşma ise Türkiye’nin taraf olduğu antlaşmalardır. Bunlardan ilki 21 Eylül 2011 tarihinde KKTC ile imzalanan kıta sahanlığı sınırlandırma antlaşmasıdır. İkincisi ise 27 Kasım 2019 tarihinde Türkiye ve Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti arasında imzalanan ve iki taraf arasında deniz yetki alanı sınırını oluşturan mutabakattır. Söz konusu antlaşmaya dair onaylamayı uygun bulma yasası, 5 Aralık 2019 tarihinde TBMM’de kabul edilmiş, 6 Aralık 2019 tarihinde cumhurbaşkanı tarafından onaylanmış ve 7 Aralık 2019 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak Türkiye açısından yürürlüğe girmiştir.

Bu tartışmalı sınırlar üzerinden, GKRY’nin bazı bölgelerde çeşitli alanlar (parseller) belirleyerek, buralarda doğal kaynak arama ve işletme ruhsatları vermesi de yeni sorunlara ve gerginliklere neden olmaktadır. Örneğin GKRY, 11 Eylül 2011 tarihinde 12 numaralı parselde sondaj faaliyeti başlatmıştır. Ayrıca GKRY 11 Şubat 2012 tarihinde bazı alanlarda ruhsat başvuru çağırısı yapmıştır.¹¹ Bu alanlarda GKRY’nin arama ve sondaj ruhsatları veriyor olmasına Türkiye’nin güçlü itirazları mevcuttur.

Türkiye, bir oldu-bitti durumunu önlemek ve haklarını fiilen korumak için, söz konusu bölgelerde deniz kuvvetleri bulundurmakta ve doğal kaynak arama girişimlerini de fiilen engellemektedir. Ayrıca Türkiye’nin, bu bölgelerde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı’na (TPAO) verdiği arama ruhsatlarına dayanarak sondaj faaliyetleri de yürütmektedir. En son Türkiye 30 Mayıs 2020 tarihinde Libya ile yaptığı sınır antlaşmasında dayanarak Girit ve Rodos adalarının güneyinde 24 ayrı blokta TPAO’ya doğal kaynak arama ve işletme ruhsatları vermiştir. Bu ruhsatlara Yunanistan’ın itirazı olmuş ve Yunanistan’ın egemenlik haklarının ihlali olarak nitelendirilmiştir.¹²

Öte yandan Türkiye ile KKTC arasında 21 Eylül 2011 tarihinde imzalanan kıta sahanlığı sınırlandırma antlaşmasından sonra, KKTC, 22 Eylül 2011 tarihinde 7

⁷ 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 74, 83.

⁸ Birçok ilgili uluslararası yargı kararı bu durumu teyit etmektedir.

⁹ Bakınız, Türkiye’nin 2 Mart 2004 tarih ve 2004 turkuno dt/4739 sayılı notası.

¹⁰ Örneğin bakınız, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/lubnan-ile-israilin-deniz-siniri-anlasmazligi-yine-gundemde/1670413>

¹¹ Bakınız, TC Dışişleri Bakanlığı Açıklaması, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/kibris-rum-kesimine-protesto/381010> (15.02.2012)

¹² Letter dated 1 June 2020 from the Permanent Representative of Greece to the United Nations addressed to the Secretary-General. A/74/872. 4 Haziran 2020. Website of the Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea.

bloкта (belirlenmiş parsellerde) TPAO'ya doğal kaynak arama ve işletme ruhsatı vermiş, TPAO ve KKTC arasında 2 Kasım 2011 tarihinde arama faaliyetlerinin detaylarına ilişkin bir antlaşma imzalanmıştır.¹³ Ruhsat verilen alanlardan bazıları Ada'nın güneyinde bulunmakta ve GKRY'nin belirlediği alanlarla çakışmaktadır. GKRY, KKTC'nin bu antlaşmayı yapmaya ve ruhsat vermeye yetkili olmadığı gerekçeleri ile zaman zaman itirazlarını dile getirmektedir.

Doğu Akdeniz'de Deniz Alanlarına İlişkin Talepler ve Hukuki Gerekçeleri

Mısır ile yaptığı ve sonrasında gerçekleştirdiği sınırlandırma antlaşmalarında açıkça görülmektedir ki, GKRY, Kıbrıs Adası ile diğer ülkeler arasında ve bu arada Kıbrıs Adası ile Türkiye arasında sınırın "eşit uzaklık çizgisi" olmasını talep etmektedir. Bu talebin hukuki esasını ise "adaların da kara ülkeler gibi eşit haklara sahip olduğu" ve "Doğu Akdeniz'de eşit uzaklık çizgisinden sapmayı gerektirir bir sorun bulunmadığı" gerekçelerine dayandırıyor gözükmektedir. Bir başka deyişle GKRY, Kıbrıs Adası'nın eşit miktarda deniz alanına sahip olması gerektiğini savunmaktadır.

Öte yandan, Doğu Akdeniz'e bir yönü bakan Girit, Rodos, Kerpe (Karapthos), Çoban (Kasos) gibi Ege'deki Yunan adaları ile Doğu Akdeniz'de bulunan Meis Adası ve Türkiye arasındaki deniz sınırlarının da belirlenmesi gerekmektedir. Yunanistan, GKRY'nin tutumuna benzer bir şekilde, bu adalar ile Türkiye arasındaki deniz yetki alanı sınırlarının eşit uzaklık sınırı olması gerektiğini savunmaktadır.

Türkiye, deniz alanlarının sınırlandırılmasına dair deniz hukuku kurallarının açık ve net bir biçimde öngördüğü gibi, sınırlandırmanın "hakça bir çözüm üretecek şekilde" yapılması gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, ilgili hüküm ve uygulamalarla açıkça oluştuğu gibi, sınırlandırmanın esas olarak coğrafi unsurların ve bu çerçevede kıyı uzunlukları arasındaki oranın dikkate alınarak yapılması gerektiğini savunmaktadır.¹⁴ Türkiye, Doğu Akdeniz'deki sınırlandırmada, ilgili hukuki prensipler gereği, Kıbrıs Adası'na azaltılmış kıta sahanlığı-MEB alanı verilmesini ve ayrıca Yunan adalarından bazılarında azaltılmış etki

verilmesi gerektiğini bazılarında ise kıta sahanlığı ya da MEB alanları verilmemesi gerektiğini savunmaktadır.¹⁵

Hukuki Değerlendirmeler

İlgili deniz alanının bütün taraflara Uluslararası Hukuk'un izin verdiği azami genişlikte deniz alanı verebilecek kadar geniş olmaması, kıyı şekilleri, bölgede adaların veya adacıkların bulunması ve benzeri nedenler ile ülkelerin deniz alanlarına ilişkin taleplerin çatışabildiğini ifade etmiştik. İki veya daha fazla ülkenin belirli bir deniz alanında karasuları gibi egemen oldukları deniz alanlarının ya da kıta sahanlığı ve MEB gibi egemen yetkiler kullandıkları deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin görüşlerinin ya da taleplerinin çatışması durumunda, bu ülkelerin deniz alanlarının ayrılması, çözüme kavuşturulması gereken bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası Hukuk'un ilgili temel kuralı gereği, Doğu Akdeniz'de kıyısı bulunan devletlerin her birinin, Doğu Akdeniz'de sahip oldukları kıta sahanlığı ve MEB alanlarının tam olarak hangi sınırlar içerisinde bulunduğunu, yani sınırlarının ne olduğunu, tek taraflı hukuksal işlemlerle değil, yapılacak devletlerarası antlaşmalarla belirlemeleri gerekmektedir.

Uluslararası sınırlandırma hukukunun günümüzde geldiği noktada hem yapılageliş kuralları hem de kurallarının önemli bir kısmı yapılageliş kuralları haline gelmiş 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi, iki veya daha fazla sayıda ülke arasındaki sınırlandırmanın "hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla" yapılması gerektiğini öngörmektedir.¹⁶ Ancak, deniz alanlarının sınırlandırılmasında hakkaniyete uygun bir çözüm bulunması gerektiğine ilişkin bu kural, somut durumlara uygulanamayacak kadar soyut bir nitelik göstermektedir. Bu kuralın içeriğinin açıklanması,

¹³Antlaşma 23 Kasım 2011 tarihinde KKTC Bakanlar Komitesi tarafından onaylanmış ve yayınlanmıştır.

¹⁴ Türkiye bu yaklaşımını, BM'ye gönderdiği ve Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin deniz yetki alanlarına dair yaklaşımını özetleyen 15 Mart 2019 tarihli mektupta açıkça belirtmiştir.

¹⁵ Örneğin bakınız, Dışişleri Bakanlığı İkili Siyasi İşler ve Denizcilik-Havacılık-Hudut Genel Müdürü Büyükelçi Çağatay Erciyes: "Kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasında uluslararası hukukun koyduğu kural, sınırlandırmanın hakça olması. Bu antlaşma da hakkaniyet ilkesi çerçevesinde yapılan bir antlaşma çünkü uluslararası hukukta, Rum ve Yunanlıların iddialarının hilafına, adaların otomatik olarak kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge yaratma hakları yok. Sınırlandırmada adaların özel konumlarına bakılıyor, kıyı uzunluklarına bakılıyor, bulundukları coğrafyaya bakılıyor ve uluslararası mahkeme kararlarında da ikili antlaşmalarda da adalara hiçbir şekilde deniz yetki alanı verilmiyor. Türkiye de bu hakçılık prensibiyle hareket ederek bu antlaşmayı Libya'yla yaptı." <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50682215> (10 Aralık 2019).

¹⁶ 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi, Madde 74, 83.

uygulamada ve özellikle yargı kararları ile açıklığa kavuşturulabilecek bir husus olmuştur.

Yargı kararlarında ön plana çıkan prensip, “coğrafyanın üstünlüğü” prensibidir. Coğrafyadan kastın ise iki ülke arasında sınırlandırmaya konu olan alandaki anakara coğrafyası olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda en önemli unsurlar, anakara kıyılarının genel biçimi yani kıyı üzerindeki girintiler çıkıntılar ve anakara kıyılarının uzunluğudur. İşte bu unsurlar, bir sınırlandırma işleminde, başlangıç ve daha sonra diğer ilgili faktörler bağlamında belli oranlarda değişebilecek olan “temel” sınırlandırma çizgisini belirleyen unsurlardır.¹⁷ Bu bağlamda, bölgede mevcut ada ya da kayalıkların sınır üzerindeki etkileri, anakara coğrafyaları bağlamında ortaya çıkan bu sınırı önemli oranda ya da hakça olmayacak derecede değiştirmemesi gerekmektedir.

Kıbrıs Adası’nın kıyı uzunluğunun Türkiye’nin bölgedeki ilgili kıyılarına nispeten oldukça kısa olması, sınırın eşit uzaklık sınırı olmaktan ziyade Kıbrıs Adası’na daha az kıta sahanlığı MEB alanı verecek bir sınır olması gerektiği ifade edilebilir. Bölgedeki Yunan adalarının ise hakkaniyet bağlamında değerlendirilerek deniz alanlarının önemli oranda azaltılması, hatta bazılarının bu alanların verilmemesi gerekiyor denebilir.

Sınırlandırmada hakkaniyetin, sadece coğrafi unsurların dikkate alınması ile sağlanamayacağı, hakkaniyetin sağlanması için diğer ilgili unsurların da dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Bu nedenle, mahkemeler de sınırlandırmanın bir sonraki aşamasında coğrafya dışı ilgili unsurları dikkate alıp, coğrafi unsurlar temelinde ulaşılan çözümün hakça sayılıp sayılmayacağını değerlendirmişlerdir. Örneğin, varlığı bilinen doğal kaynakların sınırlandırmada dikkate alınacağı yargı kararlarında kesin bir biçimde kabul edilmiştir. Bu faktörler canlı türler olabileceği gibi madenler ve diğer mineral kaynaklar olabilmektedir.¹⁸

Bütün bu unsurlar birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye’nin taleplerinin ve hukuki iddialarının, genel olarak ilgili uluslararası hukuk kurallarına daha yakın talep ve gerekçeler olduğu görülmektedir. Şüphesiz ki,

söz konusu sınırların nihai güzergahları, bütün bu unsurların ikili görüşmeler ya da bir uluslar arası mahkeme süreçleri çerçevesinde değerlendirilmesi sonucu ortaya konacağı belirtilmelidir.

Son olarak, Doğu Akdeniz’de yürütülen doğal kaynak arama faaliyetlerinin hukukiliği de, yarattığı gerginlikler bağlamında değerlendirilmesi gereken bir husustur. Uluslararası hukuk kurallarına göre, henüz bir sınır belirlenmemiş anlaşmazlık bölgelerinde tarafların uluslararası barışı bozacak türden faaliyetlerden kaçınması gerekmektedir.

Ancak, GKRY’nin, Türkiye’nin itirazlarına rağmen bu tür faaliyetleri başlatması sonrasında, Türkiye bu faaliyetleri önleme ve kendisi de benzeri faaliyetleri yürütmeye başlamak durumunda kalmıştır denebilir. GKRY, Mısır ile yaptığı sınırlandırma antlaşmasıyla oluşturulan sınır üzerinden hareketle, 26 Ocak 2007’de 13 adet petrol ve doğalgaz arama ruhsat sahası ilan etmiştir. Müteakiben, bu sahalarda 3 tur ruhsat ihalesi (Mayıs 2007, Aralık 2012, Mart 2017) yaptı. Bu tür faaliyetler, sonuçta Türkiye’nin de benzeri faaliyetleri başlatmasına giden süreci başlatmıştır.

¹⁷ Örneğin Bakınız, *Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları Kararı*, par. 91; *İngiltere-Fransa Davası Kararı*, par. 96; *Tunus-Libya Davası Kararı*, par. 73; *Libya Malta Davası Kararı*, par. 47.

¹⁸ Örneğin, *Tunus-Libya Davası Kararı*, par. 81; *Gine-Gine Bissau Davası Kararı*, par. 112. Bu konuda değerlendirmeler için bakınız, J.I. Charney, ‘Progress in International Maritime Boundary Delimitation Law’, *American Journal of International Law*, vol. 88, 1994, s. 245; L.L. Herman, ‘The Court Giveth and the Court Taketh Away: an Analysis of the Tunisia-Libya Continental Shelf Case’, *International and Comparative Law Quarterly*, vol. 33, 1984, s. 835.

Enerji Kaynakları ve Transfer Rotaları Bağlamında Doğu Akdeniz

İsmail KAVAZ, Ph. D

SETA

Giriş

Doğu Akdeniz kapsamında süregelen tartışmalar küresel gündemi uzun zamandır meşgul ederken, bölgede bulunan enerji kaynakları ve bu kaynakların dış piyasalara ulaştırılması konuları gerginliklerin odak noktasını oluşturmaktadır. Bu çerçevede bölgedeki enerji potansiyelinin büyüklüğü konusunda birçok tahmin yapılırken söz konusu kaynakların transferi ile ilgili seçenekler de masaya yatırılmaktadır.

Bölgede güncel durumun geçmişi her ne kadar 2000'li yılların başına dayansa da Doğu Akdeniz'deki deniz sondajlarının tarihsel süreci 1960'lardan itibaren başlamaktadır. Bu tarihlerde özellikle Mısır ve İsrail sondaj faaliyetlerinde bulunsalar da dönemin şartları ve teknolojik eksikliklerden dolayı keşif gerçekleştirememişlerdir.

2000'li yıllara gelindiğinde ise İsrail açıklarında yapılan keşifler göze çarpmaktadır. 2009 ve 2010 yıllarında İsrail'in karasularında bulunan sırasıyla Tamar ve Levant havzaları keşfedilmiştir. Bu iki saha o dönemde küresel ölçekte yapılan en büyük derin deniz gaz keşifleri olarak kabul edilmektedir. Sonrasında ise 2011'de Kıbrıs adasının güneydoğusunda bulunan Afrodit sahası ve 2015'te Mısır açıklarındaki Zohr sahası keşfedilmiştir.

Doğu Akdeniz'de Bulunan Enerji Kaynakları

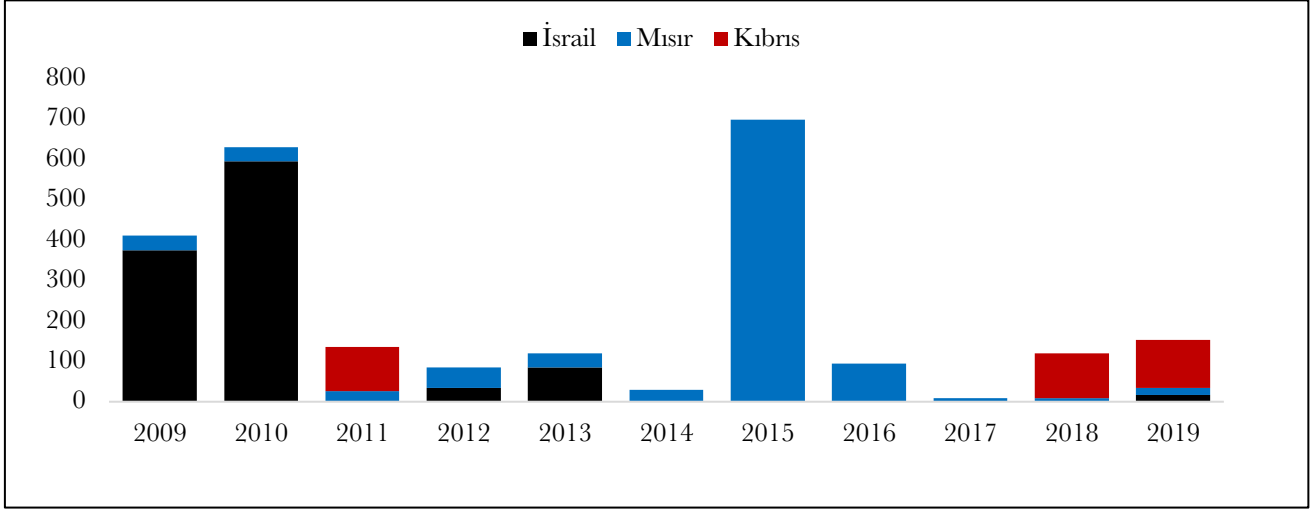
Doğu Akdeniz genel olarak değerlendirildiğinde bölgedeki oldukça fazla aktörlü yapı dikkat çekmektedir. Bölgedeki ülkeler, büyük enerji firmaları ve uluslararası güç olarak nitelendirilen taraflar buradaki pastadan pay alabilmek adına faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Doğu Akdeniz'e kıyısı bulunan ve bu bölgede arama-sondaj yapma hakkı bulunan ülkeler başlıca Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Filistin, Suriye, Mısır, İsrail,

Lübnan, Libya ve Yunanistan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ülkelerden İsrail, Mısır, Türkiye ve GKRY bölgede sondaj faaliyetlerini sürdürürken, Türkiye hariç diğer ülkeler birtakım keşifler gerçekleştirmişlerdir. Öte yandan Suriye, Lübnan, Libya ve Filistin henüz sondaj çalışmalarına başlamamışlardır.

Bölgenin enerji kaynakları bakımından rezerv potansiyeli oldukça fazladır. Şimdiye kadar keşfedilen sahalarda yaklaşık olarak 3,5 milyar varil ham petrol ve 10 trilyon metreküp doğalgaz rezervi bulunduğu tahmin edilmektedir. Yapılan keşifler ise bu miktarın 4'te 1'i kadardır. Grafik 1'den de anlaşılacağı üzere bölgede 2009 ile 2019 yılları arasında yaklaşık 2,5 trilyon metreküp kadar doğal gaz rezervi keşfedilmiştir. Doğu Akdeniz'deki ilk geniş çaplı keşif 2009 yılında İsrail sularında bulunan ve Tamar olarak adlandırılan alanda gerçekleştirilmiştir. 2010 yılında yine İsrail MEB'inde yer alan Levant bölgesinde yaklaşık 600 milyar metreküp kapasiteye sahip olan doğal gaz sahası keşfedilmiştir. 2011 ile 2014 yılları arasında bölgede yapılan arama faaliyetleri yeteri düzeyde olmamakla birlikte bu dönemde en dikkat çeken gelişme GKRY'nin Afrodit sahasında gerçekleştirdiği keşiftir. 2015-2017 arasındaki periyotta ise Mısır açıklarında bulunan ve toplam doğal gaz kapasitesi yaklaşık 850 milyar metreküp olan Zohr sahası keşfedilmiştir. Son olarak 2018 ve 2019'da GKRY sırasıyla Calypso ve Glaucois kuyularında önemli miktarda doğal gaz rezervi bulunduğunu açıklamıştır.

Grafik 1. Doğu Akdeniz'de Gerçekleştirilen Doğal Gaz Keşifleri (milyar m³)

Kaynak: Rystad Energy.

Söz konusu keşiflerin büyük bir kısmı İsrail ve Mısır sahalarında gerçekleştirilirken özellikle son yıllarda Kıbrıs adasının güney kesimlerinde önemli kaynak alanları bulunmuştur. Şimdiye kadar yapılan keşiflerin maddi değeri ise günümüzdeki doğal gaz fiyatları dikkate alındığında yaklaşık 155 milyar dolar civarındadır. Ancak Koronavirüs salgını petrol ve doğal gaz fiyatlarında sert düşümlere sebep olmasından ötürü bu rakamı salgın öncesi fiyatlarla hesapladığımızda yaklaşık 450 milyar dolar gibi bir tutar elde edilmektedir.

Doğu Akdeniz'deki mevcut rezerv potansiyeli ve keşfedilen kaynakların büyüklüğü yukarıda bahsedildiği gibi bölgede mevcut durum itibarıyla herhangi bir üretim faaliyeti bulunmamaktadır. Yani günümüzde sadece toplam kaynak potansiyeli, keşifler ve bunların ekonomik değeri üzerinden bir yorum yapılmaktadır. Bölgede bulunan enerji kaynakları ekonomiye kazandırılmadıkça bu rakamlar sadece kağıt üzerinde kalmaya devam edecektir. Bu yönüyle Doğu Akdeniz'de yaşanan çatışma ve çekişme ortamının bir an önce son bulması ve kalıcı istikrarın sağlanması gerekmektedir.

Transfer Güzergahları

Bölge açısından üzerinde tartışılan bir diğer önemli konu da Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji kaynakları için düşünülen olası transfer güzergahlarıdır. Bu bağlamda 3 muhtemel transfer rotası ön plana çıkmaktadır. Bunlar; East-Med projesi, Türkiye rotası ve LNG (Liquified Natural Gas-Sıvılaştırılmış Doğal Gaz) seçenekleridir.

East-Med Projesi

Bahsedilen transfer güzergahları arasında en fazla gündeme gelen proje kısa adı East-Med olan Doğu Akdeniz Doğal Gaz Boru Hattı projesidir. Bu proje, Kıbrıs adasının güneyinde yer alan Levant havzasından başlayarak sırasıyla Kıbrıs adası, Girit adası ve Yunanistan üzerinden İtalya'ya uzanan bir boru hattından oluşmaktadır. Toplam uzunluğu yaklaşık 1900 km olan projeye Avrupa'ya ilk etapta yıllık 10 milyar metreküp miktarında doğal gaz iletilmesi planlanmaktadır. Bölgede bulunan diğer boru hattı projeleriyle kıyaslama yapıldığında söz konusu boru hattının yaklaşık 25 milyar dolar tutarında bir maliyete sahip olması beklenmektedir. Bu maliyetlerin fiyatlara yansıtılması durumunda Avrupa'nın doğal gaz alım fiyatlarının oldukça yükseleceği sonucu çıkartılabilir. Dolayısıyla East-Med projesinin bölgede bir algı oluşturma amacıyla ve siyasi baskı unsuru olarak ortaya atıldığını söyleyebiliriz.

Türkiye Güzergahı

East-Med projesinin maliyetli oluşu ve Avrupa'nın doğal gaz alım fiyatlarını arttırabileceği senaryosu Türkiye üzerinden geçmesi düşünülen alternatif bir boru hattı projesini gündeme getirmektedir. Türkiye özellikle son dönemde gerçekleştirdiği başarılı doğal gaz boru hattı projeleriyle gerek bölgesinde gerekse küresel enerji piyasalarında önemli bir konuma sahiptir. Dolayısıyla

gerçekleştirilen projeler Türkiye açısından adeta bir referans olma niteliğindedir.

Doğu Akdeniz'den çıkarılacak kaynakların Türkiye üzerinden Avrupa'ya iletilmesi için düşünülen iki rota bulunmaktadır. Bunlardan ilki Levant havzasındaki kaynakların bir boru hattı ile Kıbrıs adası üzerinden Mersin'e ve ardından Eskişehir'e ulaştırılması sonrasında da buradan Avrupa'ya transfer edilmesi şeklindedir. İkinci seçenek ise İsrail-Lübnan-Suriye-Türkiye rotasıdır. Ancak Suriye'de yaşanan gelişmeler ve bölgedeki karmaşık yapı söz konusu projenin pek fazla gündeme gelmemesine neden olmaktadır.

Yukarıda bahsedilen rotalar elbette değiştirilebilir. Buradaki esas mesele söz konusu güzergahların East-Med projesine göre daha kısa ve daha az maliyetli olmasıdır. Ancak bölgede bulunan bazı aktörler Doğu Akdeniz Gaz Forumu gibi birtakım organizasyonlar kurarak Türk kesiminin bölgedeki enerji kaynakları üzerindeki haklarını ve transfer güzergahları konusundaki avantajını adeta yok saymaktadırlar. Dolayısıyla Türkiye'den geçmesi olası bir boru hattı karşısında East-Med projesinin ekonomik değil siyasi bir hamle olarak nitelendirilmesi mümkündür.

LNG Seçeneği

Bölgedeki enerji kaynaklarının dış piyasalara aktarılması konusunda üçüncü ve son seçenek sıvılaştırılmış doğal gaz transferidir. LNG günümüz doğal gaz ticaretinde oldukça önemli bir yerdedir. Küresel doğal gaz ticaretinin yarıya yakını LNG olarak gerçekleştirilmektedir. Gelecekte ise bu oranın giderek artacağı tahmin edilmektedir. Dolayısıyla Doğu Akdeniz'de keşfedilen kaynakların küresel piyasaları taşınması noktasında LNG'nin kritik bir konumu bulunmaktadır.

Pazar olanakları bakımında doğu ile batı arasında oldukça stratejik bir konumda olan Doğu Akdeniz, LNG tesisleri açısından yeterli seviyede değildir. Keşiflerin yoğun bir şekilde gerçekleştirildiği Afrodit, Zohr ve Levant havzalarına en yakın LNG tesisleri Mısır'ın Idku

ve Damietta bölgelerinde bulunmaktadır. Öte yandan bölgede önemli bir aktör olan Türkiye'nin ikisi LNG ikisi de FSRU (Floating Storage Regasification Unit-Yüzer Depolama ve Yeniden Gazlaştırma Ünitesi) olmak üzere toplam dört adet terminali bulunmaktadır. Dolayısıyla gerek coğrafi konumu gerekse enerji altyapısı bakımından önemli bir üstünlüğe sahip olan Türkiye'nin bölgedeki kaynakların LNG olarak transfer edilmesi konusunda da avantajlı olduğu söylenebilir.

Sonuç

Doğu Akdeniz bölgesi hem enerji kaynakları hem de bu kaynakların uluslararası enerji piyasalarına taşınması konularında küresel gündemdeki yerini muhafaza etmektedir. Bir yandan arama ve sondaj çalışmalarının sürdürüldüğü bölgede diğer yandan keşfedilen kaynakların dış piyasalara ulaştırılması adına yoğun mesai harcanmaktadır. Bu anlamda Doğu Akdeniz birçok devletin ve uluslararası gücün karşılıklı rekabet içerisinde bulunduğu bir mücadele alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye ise bölgedeki haklı mücadelesini sürdürmektedir. Covid-19 salgını nedeniyle bölgede faaliyet gösteren büyük enerji firmalarının buradaki faaliyetlerini durdurdukları bir dönemde Türkiye, kendi imkanlarıyla arama ve sondaj faaliyetlerine devam etmektedir. Son dönemde kaynak keşfetmenin ötesinde bölgedeki hakimiyetini pekiştirmeye odaklanan Türkiye, masada güçlü olabilmek adına sahada da güçlü olunmasına dair geliştirdiği stratejinin meyvelerini toplamaya başlamıştır. Libya ile gerçekleştirilen deniz yetki alanlarının sınırlandırılması anlaşması bu anlamda bölgede oyun değiştirici bir hamle niteliğindedir. Bölgede yapılan arama ve sondaj faaliyetlerinin sonuç vermesi ve olası bir keşif gerçekleşmesi neticesinde Doğu Akdeniz'deki dengelerin iyiden iyiye Türkiye lehine döneceği ve burada oluşturulmak istenilen denklemlerin yeniden şekilleneceği açıktır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarına İlişkin Hareket Tarzları

Ali KURUMAHMUT

Danıştay Emekli Üyesi

Deniz Hukukçusu-Araştırmacı Yazar

Akdeniz'in Doğu Havzasında, Girit-Libya hattının doğusunda, kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan devletler (komşu ve karşı kıyıdaş devletler) arasında kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgelerin sınırlandırılmasına ilişkin çok taraflı bir andlaşma ile Türkiye-KKTC Anlaşması ve Türkiye-Libya Mutabakatı hariç, Türkiye'nin taraf olduğu ikili bir andlaşma yapılmamıştır. Bu denize kıyısı bulunan devletlerden Suriye, Lübnan, İsrail, Mısır, Libya, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi karasularını 12 mil olarak uygulamaktadır. **Birleşmiş Milletler kaynaklarında** Türkiye'nin karasuları Ege Denizi'nde 6 mil, Karadeniz'de 12mil olarak gösterilmekte olup **Akdeniz'de karasularımıza ilişkin herhangi bir veri bulunmamaktadır.**

Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye'nin başta Birleşmiş Milletler (BM) olmak üzere uluslararası kamuoyuna açıkça ilan edilmiş karasuları uygulaması yoktur. Millî Savunma Bakanlığı'nın 1980'li yılların başında Daire Başkanı düzeyindeki bir işlemine dayanarak Türkiye, Antalya Kemer burnundan geçen arzın batısında 6 mil, doğusunda ise 12 mil karasuyu genişliği uygulamaktadır. Sahip olduğu Rodos, Kerpe, Kaşot (Çoban Adası), Girit ve Meis adaları ile bu deniz alanına kıyıdaş diğer bir devlet olan Yunanistan, karasularını 6 mil olarak uygulamaktadır.

Doğu Akdeniz'de Rodos kuzey burnu ile Dalaman Çayı ağzını birleştiren hattın, (Bu bölgede Ege Denizi ile Akdeniz'i ayıran sınır olarak kabul edilmektedir¹⁹).

¹⁹ Ege Denizi ile Doğu Akdeniz'i ayıran sınır konusunda Türkiye ile Yunanistan'ı bağlayan ikili ya da çok taraflı herhangi bir andlaşma mevcut değildir. Dünyadaki okyanus ve denizlerin sınırlarını belirten ve merkezi Monaco/Fransa'da olan Uluslararası Hidrografi Bürosu tarafından yayınlanmış olan ve devletleri bağlayıcı yanı bulunmayan 1953 tarihli "SP 23 Limits of Oceans and Seas" dokümanında mevcut olan sınırlar bu konuda bir fikir verebilir. Anılan dokümanın güncelleştirilmesini sağlamak amacıyla Uluslararası Hidrografi Konferansı kararları doğrultusunda başlatılan çalışmalar sonucunda 1986 yılında hazırlanan 4'üncü taslağında yer alan sınırlarda da önemli

Türkiye-Suriye deniz yan sınırına kadar karasularımız dışındaki deniz alanları ekonomik bölge hakları bakımından açık deniz statüsündedir. Bu alanlarda kıyıdaş olsun veya olmasın tüm devletler açık deniz serbestilerine sahip olup bu serbestilerden yararlanabilmektedirler. Bir başka ifade ile Doğu Akdeniz'in karasularımız dışındaki deniz alanlarında bütün devletler, diğer serbestiler yanında balıkçılık ve bilimsel araştırma faaliyetlerini de serbestçe yapabilmektedirler.

Bu noktada Türkiye bakımından üzerinde durulması önem ve öncelik arz eden konu, Dalaman Çayı'nın denize döküldüğü noktadan Antalya Kemer burnuna kadar uzanan ve genişliği 12 deniz mili olması gereken deniz ülkemizin yarısından karasularının 6 deniz mili olması nedeniyle feragat edilerek, açık deniz statüsüyle uluslararası toplumun kullanımına bırakılmış olmasıdır. Diğer bir ifade ile Doğu Akdeniz'in yaklaşık yarısında, genişliği 6 mil olan bir egemenlik alanı (**deniz ülkemiz**) açık deniz statüsüyle uluslararası toplumun kullanımına terkedilmiş durumdadır. Bu noktadan hareketle, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de öncelikli olarak yapması gereken düzenleme ve uygulama, karasularının 12 mil olduğunu BM'ye ve uluslararası topluma ilan etmesidir. Doğu Akdeniz'in yarısında 6 mil, yarısında 12 mil karasuyu uygulamasının; Türkiye'nin hakları ve temel milli çıkarları ile deniz alaka ve menfaatleri bakımından politik, stratejik ve hukuki izahının olmadığı değerlendirilmektedir.

Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan sorunları gerekçe gösterilerek, Doğu Akdeniz'in batısında 6 mil uygulamasına devam edilmesi, Yunanistan'ın bilinen taarruzi Ege Denizi stratejileri bakımından 1980'ler için doğru bir yaklaşım olabilir. Ocak 1996'da Kardak Krizi ile resmiyet kazanan egemenlik uyuşmazlığı neticesinde Ege Denizi'nde politik ve stratejik koşullar büyük ölçüde değişmiş, Yunanistan'ın taarruzi stratejileri durdurulmuştur. Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizi'nde siyasi ve askeri bir denge kurulmasını amaçlayan Lozan Barış Andlaşması, Ege Denizi'ndeki egemenlik ihtilafını, güvenlik problemlerini ve deniz yetki

bir değişiklik mevcut değildir. İki sınır arasındaki fark, batıda Çuha (Kitira) Adası'nın Ege Denizi dışında bırakılmasıdır. Bahse konu dokümanın 2002 yılında yayınlanmış taslağında ise, **Rodos kuzey burnunu Dalaman Çayı ağzına birleştiren hat** sınır olarak gösterilmektedir.

alanlarının sınırlandırılmasını somut olarak aydınlatabilecek hükümler içermektedir. Bahse konu Andlaşma ve ilgili diğer belgelerde somut olarak tanımlanan bölge Ege Denizi'dir. Ege Denizi'nin hukuki statüsü Doğu Akdeniz'in hukuki statüsünden farklıdır. Yunanistan Adriyatik Denizi'nde, İyon Denizi'nde ve Doğu Akdeniz'de karasuları genişliğini 12 mil olarak uygulayabilir. Ancak, bilinen Ege tezleri nedeniyle bunu yapmak istemez. Bunu yaparsa Ege Denizi'nde karasuları genişliğine ilişkin iddialarından zımnen vazgeçtiği sonucu çıkarılır. Bu noktadan hareketle Yunanistan, Doğu Akdeniz'deki Meis Adası ile Ege Denizi'ni güneyden çevreleyen adaların Akdeniz kıyılarında 12 mil karasuyu uygulayabilir. Bu durum, Yunanistan'ın bileceği ve uygulayacağı tasarruf olacaktır.

Birleşmiş Milletler kaynaklarına göre hazırlanan ve Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletlerin deniz yetki alanları uygulamalarını gösteren tablo **Ek-1'de** sunulmuştur. Ek-1 tablodan da görüleceği üzere, Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridinde sahip bir kıta ülkesi olan Türkiye'nin ilan edilmiş bir münhasır ekonomik bölgesi yoktur. Suriye, Lübnan, İsrail, Mısır, Libya ve GKRY'nin BM'ye bildirilmiş münhasır ekonomik bölge uygulamaları mevcuttur. Türkiye için önem ve öncelik arz eden ikinci konu, Doğu Akdeniz'de daha fazla gecikmeye fırsat vermeden, BM'ye bildirilen Doğu Akdeniz Türk kıta sahanlığını, yayınlayacağı bir ulusal düzenleme ile münhasır ekonomik bölge olarak da ilan etmesi, BM'ye ve uluslararası topluma bildirmesidir.

Türkiye'nin deniz egemenlik ve yetki alanları ile Türk Boğazları bölgesinde ortaya çıkması muhtemel Seviye 2 ve Seviye 3 kirlenme tehlikesine hazırlıklı olmak ve kirlenmeye müdahale edebilmek amacıyla, Ulusal Acil Müdahale Sisteminin kurulması ve işletilmesine ihtiyaç vardır. Acil müdahale hizmeti verilecek deniz alanlarının somutlaştırılması ve tanımlanması ile ulusal ve uluslararası kamuoyuna ilan edilmesi önem arz eden bir diğer konudur. Bu noktadan hareketle, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de kendi münhasır ekonomik bölgesinde etkin bir acil müdahale hizmeti ile arama ve kurtarma hizmeti verebilecek seviyeye gelmesi beklenilecek ve gerekecektir.

Türkiye'nin kendi münhasır ekonomik bölgesindeki canlı kaynakları araştırma, işletme, muhafaza etme ve yönetme ile ilgili egemen haklarını nasıl kullanacağını gösteren kanun ve diğer ulusal düzenlemelerini yapması ve yürürlüğe sokması uluslararası bir yükümlülüktür. Ek-2 olarak sunulan haritada görüleceği ve bilindiği üzere, Karadeniz'in yaklaşık yarısı bu denize kıyısı bulunan devletlerle yapılan andlaşmalarla Türkiye'nin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesi olarak tescil edilmiştir. Dağılan SSCB ile 23 Haziran 1978 tarihinde imzalanan sınırlandırma andlaşmasıyla Karadeniz'de iki devlet arasında kıta sahanlığı sınırı çizilmiştir. Mektup teatisi yoluyla kıta sahanlığı sınırının iki devlet arasında

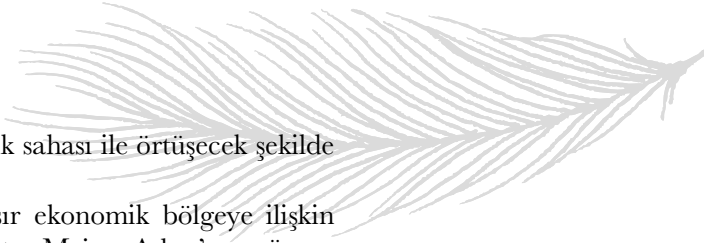
münhasır ekonomik bölge sınırı olarak kabulü 1987 yılında uygun görülmüş ve andlaşmaya varılmıştır. Geçen 33 yıla rağmen Karadeniz Türk Münhasır Ekonomik Bölge Kanunu'nu hazırlayıp yürürlüğe koyabilmeyi her nasılsa başaramadık. İlan edilmesi durumunda, Doğu Akdeniz'deki münhasır ekonomik bölgemizi de kapsayacak bir Münhasır Ekonomik Bölge Kanunu'na ihtiyaç olacaktır.

“Doğu Akdeniz’de Saklı Kalmış Egemenlik Uyuşmazlığı-Karaada (Ro), Meis ve Fener Adası (İpsili)” başlıklı bir inceleme **Ek-3** olarak sunulmuştur. Yunanistan'ın Kasım 1995'teki iskân uygulamasına Doğu Akdeniz'deki Karaada (Meis Adası'nın batısında) ve Fener Adası'nı (Meis Adası'nın doğusunda) dâhil etmesi ve bazı oldu bittilerle adalarda fiili durum üstünlüğü oluşturma gayretleri, bu iki ada üzerinde ciddi egemenlik tereddütleri olduğuna ilişkin kanaati kuvvetlendirmektedir.

Karaada üzerinde daha kuvvetli olmakla birlikte, Türkiye'nin Fener Adası ve Karaada'ya yönelik egemenlik pozisyonu, Ege'de egemenliği andlaşmalarla Yunanistan'a devredilmemiş gayrimeskûn ada, adacık ve kayalıklar kadar kuvvetli değildir. Bununla birlikte, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının paylaşımı mücadelesinde Türkiye inisiyatif kaybeder, gelişmeler Türkiye aleyhine bir seyir izler ve yapılacak ikili ve/veya çok taraflı müzakerelerde Meis'e önem atfedilebilecek bir durum ortaya çıkarsa; Türkiye, Karaada ve Fener Adası üzerindeki egemenlik iddiasını gündeme getirmeli ve Yunanistan'a karşı kullanmalıdır. Karaada ve Fener Adası'nın Türkiye'nin egemenliğinde kalması durumunda, Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin paylaşımında Meis Adası'nın herhangi bir etkisinin olabileceğini söylemenin mantıklı bir hukuki izahı olamayacaktır.

Sonuç olarak;

- Doğu Akdeniz'in bütününde karasularımızın 12 deniz mili genişlikte olması, Hazırlanacak bir ulusal düzenlemeyle, BM'ye bildirilen Doğu Akdeniz Türk Kıta Sahanlığının, münhasır ekonomik bölge olarak ilan edilmesi,
- Hazırlanacak bir ulusal düzenlemeyle, BM'ye bildirilen Doğu Akdeniz Türk Kıta Sahanlığının, münhasır ekonomik bölge olarak ilan edilmesi,
- Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de ilan edeceği münhasır ekonomik bölgede de etkin bir acil müdahale hizmeti verebileceği ulusal bir sistemi tesis ederek faaliyete geçirmesi,
- Türk Arama ve Kurtarma Yönetmeliği'nde değişiklik yaparak, Doğu Akdeniz'deki arama kurtarma sorumluluk sahamızın, kıta sahanlığı ve münhasır

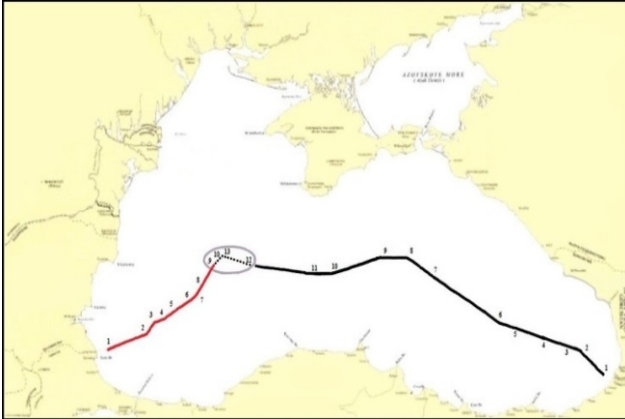
- ekonomik bölge sorumluluk sahası ile örtüşecek şekilde güneye genişletilmesi,
- Kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeye ilişkin olarak Yunanistan'a ait Meis Adası'na önem atfedilebilecek bir durum ortaya çıkarsa; Türkiye'nin Karaada ve Fener Adası'nın egemenlik statüsünü tartışmaya açmaya hazırlıklı olması uygun hareket tarzları olarak değerlendirilmektedir.

EKLER**EK-1****DOĞU AKDENİZ'E KIYIDAŞ
DEVLETLERİNDENİZ YETKİ ALANLARI
UYGULAMALARI**

DEVLET	DÜZ ESAS HAT	KARASULARI	BİTİŞİK BÖLGE	MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE
TÜRKİYE		-		
SURİYE	+	12	24	+
LÜBNAN		12		+ * COORD
İSRAİL		12		+ * * DLM
MISIR	+	12	24	+ MART 2003 ANLAŞMASI
GKRY	+	12	24	+
LİBYA	+	12		+ DLM
YUNANİSTAN		6		

*Koordinatları tanımlanmış

**Denizlerin sınırlandırılmasına ilişkin belirli bir bölgenin sınırları ulusal mevzuat tarafından belirlendiği zaman kullanılmaktadır.

EK-2**KARADENİZ'DE TÜRKİYE'NİN DENİZ
YETKİ ALANLARI****EK-3****DOĞU AKDENİZ'DE SAKLI KALMIŞ
EGEMENLİK UYUŞMAZLIĞI****KARAADA (RO), MEİS VE FENER ADALARI
(İPSİLİ)****Coğrafi, Jeolojik ve Jeomorfolojik Konum**

Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridinde sahip olan Türkiye'nin doğal uzantısı üzerinde ve kıyıya yakın bölgelerde çok sayıda ada, adacık ve kayalık yer almaktadır. Aşağıda sunulan haritada görüleceği üzere, Kaş/Antalya bölgesinde ve kıynın hemen karşısında yer alan Karaada, Meis ve Fener Adası bu nitelikte olup müstakil adalar arasında yer almaktadır. Fener Adası'nın Anadolu kıyısına mesafesi 3.300 metre, üzerindeki Türkiye egemenliği tartışmasız olan Sarıada'ya mesafesi 1.900 metre, Meis Adası'na mesafesi ise 3.700 metredir. Fener Adası ile Meis Adası arasındaki derinlikler, Fener Adası ile Anadolu sahili arasındaki derinliklerden daha fazladır. Benzer bir durum Meis'e mesafesi 5.200 metre olan Karaada için de söz konusudur. Karaada, Meis Adası'ndan jeolojik ve jeomorfolojik olarak ayrılmış olup Meis gibi müstakil bir adadır. Karaada'nın Anadolu sahiline mesafesi 5.350 metre, tartışmasız Türk egemenliğindeki adalardan biri olan Gürmenli'ye mesafesi ise 4.200 metredir. Anadolu kıyısına mesafesi 1.950 metre olan Meis Adası gibi Karaada ve Fener Adası da Anadolu'nun doğal uzantısı üzerindedirler.

Ülke Devrine İlişkin Temel Kural

Ülke devri, bir devletin belirli bir ülke alanı üzerinde sahip olduğu egemenlik haklarını, diğer bir devlete, usulüne uygun olarak yürürlüğe girmiş bir andlaşma ile nakletmesi işlemidir. Devir, ilgili iki tarafın bu yoldaki iradelerini açıkça saptayan ve devredilen ülke kesimini

tain, tarif ve tavsif eden kuşkuyla yer vermeyen bir andlaşma ile olmalıdır. Bu gereklilik, bir ülke üzerindeki egemenliğin kime ait olduğunun tereddüde tahammülü olmamasından kaynaklanmaktadır.²⁰ Devir işleminin devir andlaşmasından başka diğer bir unsuru da, işlemin tamamlanmasının gerçekleştirilmiş bulunmasına bağlı olup olmadığı tartışmalı olmakla beraber, devralan devletin devredilen ülke üzerinde **fiilen egemenliğini kurması**dır.²¹ Usulüne uygun olarak yürürlüğe girmiş andlaşma ve egemenliğin fiilen tesis edilmiş olması şartlarının birlikte gerçekleştirilmiş olmaması durumunda, devrin sadece andlaşma ile gerçekleştirilmiş olmasının yeterli sayılması gerektiği konusundaki görüş, uluslararası hukukçular arasında baskın görüş olarak kabul edilmektedir.

4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi, Meis Adası'na tâbi/bitişik çok sayıda adacık ile Karaada ve Fener Adası'nın egemenliğini İtalya'ya devretmiştir. Sözleşmenin 10 Mayıs 1933'te yürürlüğe girmesi ile ülke devrinin esas unsuru olan **devir andlaşması** tamamlanmıştır. İtalya, Karaada ve Fener Adası ile diğer bazı adacıklar üzerinde egemenlik tasarruflarında bulunarak fiilen egemenlik tesis etmediğinden, tartışmalı da olsa devir işleminin tam olarak gerçekleşmemiş olduğunu söyleyebiliriz.

Yunanistan'ın Kasım 1995'teki İskân Uygulaması

Ege Denizi'nde ve Doğu Akdeniz'de yeni oldu bittiler yaratarak, ilgili andlaşmalarla egemenliği kendisine devredilmemiş bazı ıssız ada ve adacıklarda fiilî bir durum oluşturma gayretleri içerisinde olan Yunanistan'ın, Kasım 1995'te iskâna açmayı planladığı 11 ada ve adacıktan **Karaada, Fener Adası** ve Gavdopula²² Doğu Akdeniz'de yer almaktadır. Bahse konu uygulama ile Yunanistan; siyasi, ekonomik ve sosyal alanda egemenlik gösterisi niteliğindeki faaliyetlerle fiilî bir durum yaratarak, ada ve adacıkların statülerini kendi lehine değiştirmeyi amaçlamıştır. Bahse konu gayri meskûn ada ve adacıkların iskâna açılması, Yunanistan'a deniz hukuku çerçevesinde herhangi bir ilave menfaat sağlamamaktadır. 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre bütün **ada,**

adacık ve kayalıkların²³ karasuları zaten vardır. Ayrıca, insanların yaşamasına elverişli olmayan veya kendilerine özgü ekonomik bir yaşamı bulunmayan **kayalıklar** hariç, diğer ada, adacık ve kayalıkların kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeleri bulunmaktadır.²⁴ Ada ve adacıkları iskâna açmak, bunlara yeni deniz yetki alanları kazandırmamaktadır. İskân uygulamasının Yunanistan'a doğrudan bir hak sağlamayacağı aşîkârdır. Yunanistan'ın, iskâna açmayı planladığı ada ve adacıkların egemenliklerinde ciddi tereddütleri olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, âkit devletlerden biri olmasa da Türkiye'nin, 10 Şubat 1947 tarihli Paris İtalyan Barış Andlaşması'nın lehine doğurduğu sonuçlardan ve bu bağlamda Lozan Barış Andlaşması'nın 16'ncı maddesinden kaynaklanan haklarından habersiz olduğu düşünüldüğünde Yunanistan tarafından değerlendirilmiş olabileceği kuvvetle muhtemeldir.

Meis Adası gibi Anadolu'nun güney kıyılarının doğal uzantısı üzerinde olan ve Anadolu kıyılarının hemen karşısında bulunan Karaada ve Fener Adası'nın iskâna açılmasının, Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasında Yunanistan lehine herhangi bir etkisinin olmaması gerekir. Ancak, Meis Adası ve bitişik adacıklarının yanında Karaada ve Fener Adası'nın da Yunanistan egemenliğinde olması ve bahse konu adalara karasuları dışında deniz yetki alanları tanınması durumunda, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasında Türkiye'nin pozisyonu zayıflayabilecek ve aynı ölçüde Yunanistan'ın pozisyonu kuvvetlenebilecektir. Bu adaların, Ege Denizi'ni güneyden çevreleyen Rodos, Kerpe, Kaşot ve Girit adalarının güney kıyıları ile birlikte değerlendirilmesi durumunda Yunanistan, Doğu Akdeniz'de önemli avantajlar elde edebilecektir.

Karaada üzerinde daha kuvvetli olmakla birlikte, Türkiye'nin Fener Adası ve Karaada'ya yönelik egemenlik pozisyonu, Ege'de egemenliği andlaşmalarla Yunanistan'a devredilmemiş gayrimeskûn ada, adacık ve kayalıklar kadar kuvvetli değildir. Bununla birlikte, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının paylaşımı mücadelesinde Türkiye inisiyatif kaybeder, gelişmeler Türkiye aleyhine bir seyir izler ve yapılacak ikili ve/veya çok taraflı müzakerelerde Meis'e önem atfedilirse; Türkiye, Karaada ve Fener Adası üzerindeki egemenlik iddiasını gündeme getirecek şekilde hazırlıklarını tamamlamış olmalıdır. Bu bağlamda, alternatif hareket tarzlarını içeren eylem planlarını Yunanistan'a karşı kullanmada tereddüt etmemelidir. Karaada ve Fener Adası'nın Türkiye'nin egemenliğinde kalması

²⁰ Sertaç Hami Başeren, "Ege'de Ada, Adacık ve Kayalıkların Uluslararası Andlaşmalarla Tayin Edilen Hukukî Statüsü", Ege'de Temel Sorun, (Yayına Hazırlayan) Ali Kurumahmut, Ankara 1998, sayfa 82.

²¹ Sevin Toluner, Milletlerarası Hukuk Dersleri, Baskı IV, İstanbul 1989, sayfa 8.

²² Girit'in 19 mil güneyindeki Gavdos Adası'nın kuzeybatısındaki adacık.

²³ Doğal olarak oluşmuş olmak ve bütün yıl boyunca su sathı üzerinde kalmak şartıyla.

²⁴ Madde 121.

durumunda, Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin paylaşımında Meis Adası'nın herhangi bir etkisinin olabileceğini söylemenin ve iddia etmenin mantıklı bir hukuki izahı olamayacaktır.

Karaada ve Fener Adası'nın Tartışmalı Hukuki Statüsü

Ege Denizi'nde Menteşe Adaları bölgesinde ismen sayılan 13 ada ve tâbi adacıkları ile Meis Adası'nın egemenliğini İtalya'ya devreden 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması'nın 15'inci maddesinde, Meis Adası'nın tâbi adacıkları egemenlik devri kapsamına alınmamıştır. Tâbi adacık²⁵ kavramının yorumlanması ve somutlaştırılmasında tarihî, coğrafi, jeolojik ve jeomorfolojik veriler ile hukuki kriterler önemli olduğu kadar sosyal, ekonomik ve güvenlik kriterleri, bölgenin fauna ve florasına ilişkin veriler de ön plana çıkmaktadır. Sadece jeolojik ve jeomorfolojik kriterleri kullanarak ve Anadolu'nun coğrafi ve jeolojik etkisini dikkate almadan Meis bölgesini incelediğimizde; Meis Adası'na tâbi bir kısım adacıklar ile tâbi adacık olarak mütalâa edilebilecek çok sayıda kayalığın var olduğunu görürüz. Bu adacık ve kayalıklar Lozan'ın 15'inci maddesiyle İtalya'ya devredilmemiştir. Bölgede bulunan diğer iki müstakil ada olan Karaada ve Fener Adası da Lozan'da egemenlik devrine konu olmamıştır.

Paris Barış Andlaşması'nın 14'üncü maddesinin birinci fıkrası ile Meis Adası'na bitişik adacıklar da İtalya tarafından Yunanistan'a devredilmiştir. Burada ilk bakışta, Paris Barış Andlaşması'nın 14'üncü maddesinin Lozan'ın 15'inci maddesini genişleterek Türkiye aleyhine yükümlülükler yarattığı görülebilir. Böyle bir durumun Türkiye'nin açık rızasıyla olabileceği uluslararası hukukun tartışmasız bir kuralıdır. Türkiye, Paris Barış Andlaşması'nın âkit devletleri arasında olmadığından bu rızanın söz konusu bölgede olamayacağı aşîkârdır. Ancak, 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi ile Meis'e tâbi olarak kabul edilebilecek çok sayıda adacık ve kayalık ile Karaada ve Fener Adası üzerindeki İtalyan egemenliği Türkiye tarafından tanınmıştır. Bununla beraber Meis ve bitişik adacıkları Yunanistan'a devredilirken 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşmeye herhangi bir atıf yapılmamış; diplomatik yoldan veya başka bir kanalla Türkiye'nin konuya ilişkin rızası alınmamıştır.

Meis-Kaş bölgesinde bulunan ve Meis'e bitişik olmayan ada, adacık ve kayalıkların egemenlik durumlarının aydınlatılması gerekmektedir. Bu amaçla **iki aşamalı hareket tarzının** uygun bir yaklaşım olacağı kanaatindeyim.

Birinci aşamada öncelikle, 4 Ocak 1932 Sözleşmesi ile İtalya'ya devredilmemiş olup Meis'in bitişik adacığı olarak kabul edilebilecek ülke kesimlerinin, adacık ve kayalıkların, mevcut olup olmadığı araştırılmalıdır. Bölgede bu nitelikte olan adacık ve kayalık yoktur. **İkinci olarak,** Sözleşmenin İtalya'ya devrettiği ada ve adacıklardan bitişiklik kıstası kapsamında mütalâa edilemeyecek olanların tespit edilmesi gerekmektedir. Yukarıda etraflıca sunulan coğrafi, jeolojik ve jeomorfolojik veriler, Karaada ve Fener Adası'nın bu nitelikte olduğunu göstermektedir. Bu iki adanın Meis'e bitişik olmadığına tespiti aşamasından sonra, bu adaların Paris İtalyan Barış Andlaşması sonrasındaki ülkesel statülerinin belirlenmesi aşamasına geçilecektir.

İkinci aşamada, iki uluslararası düzenlemeye başvurulacaktır. Bunlar, Lozan Barış Andlaşması ile devletlerin andlaşmalara ardılığı (halefiyeti) hakkındaki 23 Ağustos 1978 tarihli Viyana Sözleşmesi'dir. Lozan Barış Andlaşması'nın özel hükümlerini yok kabul edip sadece 1978 tarihli Viyana Sözleşmesi'nin genel nitelikli hükümleri çerçevesinde konuyu incelediğimizde varabileceğimiz sonuç açıktır. Selef devlet olan İtalya'nın 4 Ocak 1932 Sözleşmesi ile elde etmiş olduğu haklar, yani İtalya'ya devredilmiş olan ada, adacık ve kayalıklar, halef devlet olan Yunanistan'a geçmektedir. Uluslararası hukukun öngördüğü usul ve esaslar çerçevesinde yapılmış ve yürürlüğe girmiş olan 4 Ocak 1932 Sözleşmesi kapsamında Yunanistan İtalya'nın yerini almıştır. Dolayısıyla Meis bölgesindeki ülkesel statü bu Sözleşme ile tespit edilmiş olup Meis'e bitişik adacıkların ayrıca belirlenmesine gerek kalmayacaktır. **Ancak,** bu defa karşımıza Paris Barış Andlaşması'nın 43'üncü maddesi ile Lozan Barış Andlaşması'nın 16'ncı maddesi çıkmaktadır.

Paris Barış Andlaşması'nın 43'üncü maddesi "*İtalya 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Andlaşması'nın 16'ncı maddesi gereğince sahip olabileceği bütün hak ve yükümlülüklerden vazgeçer.*" hükmünü düzenlemektedir. İtalya'nın 4 Ocak 1932 Sözleşmesi ile egemenliğini devraldığı Karaada ve Fener Adası, Meis'e bitişik adacık olmamaları nedeniyle Paris Barış Andlaşması'nın 14'üncü maddesi ile Yunanistan'a devredilmemiştir. Bu iki ada Andlaşma'nın 43'üncü maddesinin konusunu oluşturmaktadır. Buna göre İtalya, bu iki ada üzerindeki egemenlik haklarından ve menfaatlerinden yararlanıcısını belirtmeksizin vazgeçmiş olmaktadır. O zaman bunlar ya sahipsiz ülke statüsüne girecek, ya da ilk sahibi olan Türkiye'ye dönecektir. Bu belirsizliği aydınlatacak olan düzenleme, derin hukuki tartışmaların yapılabileceği ve iyi kullanılabildiği zaman Türkiye'ye sağlam bir zemin

²⁵ Tâbi kavramına karşılık İngilizce ve Fransızca metinlerde "dependent" kelimesi mevcuttur.

sunan Lozan'ın 16'ncı maddesidir.²⁶ Bu maddeye göre ilgili taraflardan biri olan Türkiye'nin iradesinin varlığı

²⁶ Türkiye hakimiyetinde bulunan ve egemenlik devrine konu olan ülke kesimleri, Lozan Barış Andlaşması'nın birinci bölüm, birinci kısım hükümleri (madde 2-22) ile düzenlenmiştir. Lozan'ın 16'ncı maddesi Ege Adaları ve Meis gibi egemenlik devrine konu olan ülke kesimleri ile ilgili genel nitelikli ve birinci kısım hükümlerinin bütününe şamil ortak bir düzenleme getirmektedir. Bu madde, *"Türkiye, işbu Andlaşmada belirtilen sınırlar dışında bulunan topraklar üzerindeki ya da bu topraklara ilişkin olarak, her türlü haklarıyla sıfatlarından ve egemenliği işbu Andlaşmada tanınmış adalardan başka bütün öteki adalar üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçmiş olduğunu bildirir; bu toprakların ve adaların geleceği (kaderi), ilgililerce düzenlenmiştir ya da düzenlenecektir. ..."* hükmünü düzenlemektedir. Bu maddede iki husus önem arz etmektedir. **Birincisi**, Türkiye'nin egemenliğini devrettiği ülke kesimleri üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçtiğini kabul etmesidir. **İkincisi** ise, egemenliğini devrettiği ülke kesimlerinin geleceğinin ilgililerce düzenlenmiş veya düzenlenecek olmasıdır. Birinci nokta esas alınarak, Türkiye'nin, Lozan'dan sonra, egemenlik devrine konu olan ülke kesimleri ve bu bağlamda Menteşe Adaları bölgesinde ismen sayılan 13 ada ve tâbi adacıkları ile Meis Adası üzerinde hiçbir hak iddia edemeyeceği ileri sürülebilir. 16'ncı maddenin sadece lâfzına bakıldığında zaman böyle bir iddianın haklılık payı görülmektedir. Ancak, unutulmamalıdır ki Türkiye, Lozan'a Sevr Andlaşması'nı reddederek gelmiştir. Genel nitelikli bir toptan feragat hükmü Sevr'in 132'nci maddesinde vardı. Başlangıçta Lozan'ın 16'ncı maddesi 132'nci maddenin muadili olarak hazırlanmıştı. Türkiye'nin itirazları sonucu değiştirilen ve Lozan Barış Andlaşması'nın 16'ncı maddesinin ilk taslağında da Sevr benzeri bir feragat hükmü vardı. 16'ncı maddeye tekabül eden Andlaşma tasarısının ilgili maddesinde; *"Türkiye, ... Egemenliklerini devrettiği ülke kesimleri üzerinde ilhak, istiklal veya herhangi bir idare şekli hakkında esas kabul edilen veya edilecek olan bütün kararları kabul ve tasdik eder."* şeklinde bugünkü Türkçe ile ifade edilebilecek bir hüküm mevcuttu. Buna göre egemenlik devrine konu olan ülke kesimleri, bu bağlamda Lozan'ın 15'inci maddesi ile düzenlenen Menteşe Adaları bölgesinde ismen sayılan 13 ada ve tâbi adacıkları ile Meis Adası'na ilişkin ileride alınacak kararları Türkiye'nin peşinen tanımış olması isteniyordu. Bu durumda Türkiye bu ülke kesimleriyle ilgili olarak hiçbir zaman söz hakkına sahip olamayacaktı. Diğer bir ifade ile Paris İtalyan Barış Andlaşması, Türkiye âkit devletler arasında yer almadan ve Türkiye'nin mütalaası bile alınmadan imzalanabilecek; Lozan'a ilaveten 4 Ocak 1932 Sözleşmesi ile İtalya'ya devredilmiş olan ada ve adacıklar ve bu bağlamda Karaada ve Fener Adası Yunanistan'a devredilebilecekti. Bu nedenledir ki Türkiye, 16'ncı maddenin ilk şekline itiraz etmiştir. Bu düzenleme değiştirilip 16'ncı madde nihai şeklini alıncaya kadar Lozan Barış Konferansı'nda çetin tartışmalara yol açmış ve hatta görüşmelerin kesilmesine neden olmuştur. Böylece Türkiye'nin Ege Adaları, Meis ve Kıbrıs'ın geleceğine ilişkin

bir zorunluluktur. Bu irade olmaksızın Paris İtalyan Barış Andlaşması imzalanmış ve yürürlüğe sokulmuştur. Türkiye'nin iradesine yer verilmediği için olsa gerek, Meis Adası ve bitişik adacıkları²⁷ Yunanistan'a devredilmiş; Andlaşmanın 43'üncü maddesini düzenleme gereği ortaya çıkmıştır.

Tâbi ve Bitişik Adacıklar

Lozan Barış Andlaşması'nın 15'inci maddesiyle Türkiye egemenliğinde bulunan ve ismen sayılan 13 ada ve **tâbi adacıkları** ile **Meis Adası** İtalya'ya devredilirken, Paris İtalyan Barış Andlaşması'nın 14'üncü maddesinin birinci fıkrası ile Meis dâhil ismen sayılan 14 ada ve **bitişik adacıkları** Yunanistan'a devredilmiştir. İki ayrı andlaşmanın aynı egemenlik devri amacıyla kullandığı terimlerin ifade olarak farklı olduğu görülmektedir. İtalya, hukuken geçerli bir şekilde egemenliğini devraldığı ada ve adacıkları Yunanistan'a devredebileceğinden, bitişik adacıklar terimi tâbi adacıklar terimi ile sınırlı bir hukuki etkiye sahip olabilecektir. Sonuç olarak diyebiliriz ki Türkiye'nin rızası alınmadan ve iradesi olmadan İtalya'nın Yunanistan'a devredebileceği ada, adacık ve kayalıklar; Türkiye'nin Lozan Barış Andlaşması ile İtalya'ya devrettiği ülke kesimleri ve Meis Adası'nın bitişik adacığın olmayan Karaada ve Fener Adası hariç 4 Ocak 1932 Türk-İtalyan Sözleşmesi'nin İtalya'ya devrettiği ülke kesimleri olacaktır.²⁸

Sonuçlar

- Karaada ve Fener Adası, Meis gibi Anadolu'nun güney sahillerinin doğal uzantısı üzerinde yer alan müstakil iki ada olup Meis Adası'nın tâbi veya bitişik adacığın da değildir.

haklarını gasp edecek olan hükmün tasarıdan çıkarılması sağlandı ve 16'ncı madde bugünkü halini aldı. Türkiye, Lozan Barış Andlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonra, 16'ncı maddede sözü edilen ilgililerden biri, daha doğru bir ifade ile birinci öncelikli ilgili devlet olarak, egemenliğini devrettiği ada ve adacıklar ile diğer ülke kesimlerinin geleceği konusunda söz hakkına sahip olacağını saklı tuttu. Türkiye'nin sahip olduğu bu hak ihlal edilerek Paris İtalyan Barış Andlaşması akdedildiğinden, anılan andlaşmanın 43'üncü madde düzenlemesine zorunlu olarak yer verilmiştir.

²⁷ Orijinal İngilizce metinde kullanılan ifade **the adjacent islands** şeklindedir.

²⁸ 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi ile Meis'e tâbi/bitişik olarak kabul edilebilecek çok sayıda adacık ve kayalık ile Meis gibi müstakil adalar olan Karaada ve Fener Adası üzerindeki İtalyan egemenliği Türkiye tarafından tanınmıştır.

- Türkiye ile Yunanistan arasındaki egemenlik sorununun resmîyet kazandığı 31 Ocak 1996 tarihi itibarıyla Karaada gayrimeskûn olup üzerinde hiçbir egemenlik tasarrufu bulunmamakta idi. Fener Adası üzerinde Osmanlı döneminden beri işletilmekte olan bir fener tesisi mevcut olup bugün Yunanistan'ın tasarrufunda işletilmektedir.
- 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi ile Karaada ve Fener Adası'nın egemenliği İtalya'ya devredilmiştir. Sözleşmenin 10 Mayıs 1933 'te yürürlüğe girmesi ile ülke devrinin esas unsuru olan **devir andlaşması** tamamlanmıştır. Ancak devralan devlet olan İtalya, devredilen ülke kesimleri olan Karaada ve Fener Adası üzerinde hiçbir zaman fiilen egemenlik tesis etmediğinden, **tartışmalı da olsa** devir işlemi tam olarak gerçekleşmemiştir.
- Yunanistan'ın Kasım 1995'teki iskân uygulamasına Karaada ve Fener Adası'nı dâhil etmesi ve bazı oldu bittilerle adalarda fiili durum üstünlüğü oluşturma gayretleri, bu iki ada üzerinde ciddi egemenlik

tereddütleri olduğuna ilişkin kanaati kuvvetlendirmektedir.

- Karaada üzerinde daha kuvvetli olmakla birlikte, Türkiye'nin Fener Adası ve Karaada'ya yönelik egemenlik pozisyonu, Ege'de egemenliği andlaşmalarla Yunanistan'a devredilmemiş gayrimeskûn ada, adacık ve kayalıklar kadar kuvvetli değildir. Bununla birlikte, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının paylaşımı mücadelesinde Türkiye inisiyatif kaybeder, gelişmeler Türkiye aleyhine bir seyir izler ve yapılacak ikili ve/veya çok taraflı müzakerelerde Meis'e önem atfedilebilecek bir durum ortaya çıkarsa; Türkiye, Karaada ve Fener Adası üzerindeki egemenlik iddiasını gündeme getirmeli ve Yunanistan'a karşı kullanılmalıdır. Karaada ve Fener Adası'nın Türkiye'nin egemenliğinde kalması durumunda, Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin paylaşımında Meis Adası'nın herhangi bir etkisinin olabileceğini söylemenin mantıklı bir hukuki izahı olamayacaktır.

Libya'daki Gelişmelerin Türkiye ve Avrupa Güvenliğine Etkileri

Giray Sadık, Ph. D.

Doç. Dr.

Uluslararası İlişkiler

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Libya ve Avrupa Birliği'nin Güvenlik İkilemleri

Ana hatlarıyla Türkiye-Libya münhasır ekonomik bölgelerinin doğusundan başlayıp Hatay'a kadar uzanan Doğu Akdeniz, Türkiye için enerji boyutundan bağımsız olarak önemlidir, çünkü bu bir milli güvenlik meselesidir, dolayısıyla da önemli kalmaya devam edecektir. Örneğin, bugünlerde 46. yılını kutladığımız Kıbrıs Barış Harekâtı düzenlendiğinde bölgedeki enerji kaynakları bugünkü gibi bilinmiyordu. Bununla birlikte, son zamanlarda keşfedilen yeni enerji kaynaklarının da bölgedeki ihtilafları artırma riski göz önünde bulundurulmalıdır.

Libya ile daha da karmaşık bir hal alan bu enerji odaklı jeopolitik rekabet bölgede aktör sayısını çoğaltmaktadır. Rusya'nın özel güvenlik şirketleri ile bölgeye müdahil olması; Türkiye'nin Ulusal Mutabakat Hükümeti daveti ile Libya'da olması; Fransa ile aynı tarafta sayılabilecek Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin de bölgede olması aktör sayısının çoğaldığını göstermektedir. Bu bağlamda, yeni nesil savaşların hemen hepsinde görüldüğü üzere bölgedeki aktör sayısının artması bir uluslararası krizde çözümün daha da zorlaşmasına ve gecikmesine yol açmaktadır. Sonuç olarak bölgedeki belirsizlikler yeni tehditlere gebe; yeni nesil savaşların aktörler çoğaldıkça uzaması; Afganistan, Irak, Yemen, Suriye örneklerinde süregelmektedir ve tüm bu riskler, önlem alınmazsa günümüzde Libya için de ortaya çıkmaktadır.

Libya, gittikçe yeni nesil hibrit bir vekâlet savaşı sahasından doğrudan savaşın eşiğine gelme noktasına doğru hızla ilerlemektedir. Savaş literatüründe "warlord" (savaş ağası) olarak tanımlanabilecek Hafter tarafında Fransa, Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Rusya desteği olmasına rağmen, Libya'nın nihai statüsü hakkında bu ülkeler arasında da bir mutabakat bulunmamaktadır. Ayrıca, Rusya'nın özel güvenlik

şirketlerini, diğerlerinin paralı askerleri ve kabileleri kullanma eğilimleri, bu kampın güçlü askeri ve siyasi iradede de yoksun olduğunu göstermektedir. Avrupa Birliği'nin (AB) Libya'ya uygulamaya kalktığı silah ambargosundaki çelişkilere de bu bağlamda değinmekte fayda vardır:

1) Söylem-eylem uyumsuzluğu. Bölgedeki ana silah tedarikçilerinin Fransa ve İtalya olması, AB'nin bölge barışı için olduğunun iddia ettiği böylesi bir silah ambargonun uygulanabilirliği konusunda ciddi soru işaretlerine neden olmaktadır.

2) Ambargonun AB tarafından uygulandığı iddia edilse de ne ölçüde tutarlı ve eşit bir şekilde uygulanabildiği de tartışılmaktadır. Örneğin ambargonun neredeyse sadece Türkiye'ye karşı uygulanmaya çalışıldığı görünüyor. Rusya, Mısır, BAE gibi diğer ülkelere uygulanması gündeme gelmiyor.

3) Bir diğer önemli husus, AB'nin bölge politikalarında başı çeken Fransa'nın bir bölge ülkesi olmadığıdır. Fransa her ne kadar Akdeniz'e kıyısı olsa da Doğu Akdeniz özelinde bir bölge ülkesi değildir.

AB'nin bölgedeki iki önemli devleti olarak Fransa ve İtalya öne çıksa da bu ülkelerin bile birbirleriyle ne kadar birlik içerisinde hareket ettikleri sorgulanmaktadır. Buradan hareketle, diğer birçok konuda olduğu gibi AB'nin bölgede birlik olarak hareket edemediği de gözlenmektedir.

Avrupalı devletlerin özellikle Fransa'nın Kuzey Afrika'da izlediği politikalar ve Tunus ve Cezayir ile olan kolonyal bağları nedeniyle bölgeye müdahil olduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda, Fransa açısından Libya'nın bir 'domino etkisi' yaratması ihtimali, yani Libya'da azalan bir Fransız etkinliği ve buna Cezayir, Tunus, Çad gibi Libya'nın komşularından olan eski Fransız kolonilerinin bu yeni dengede yeni arayışlara girme riskini artırmaktadır. Bu durum da yalnızca Fransa için değil, AB'nin küresel itibarı ve güvenliği için de ciddi sorunlara gebe.

Doğu Akdeniz'de Bölgesel İşbirliği ve Türkiye

Doğu Akdeniz'de Libya ile deniz sınırları olması bakımından, Türkiye ve İtalya'nın hem ortak kaygıları hem de ortak çıkarları mevcut olduğu için işbirliği

konusunda İtalya ön plana çıkmaktadır. Çatışma bölgelerinden gelen mültecilerden organize suçla ve terörle mücadeleyle kadar iki ülkenin zamanlı işbirliği yapmasını gerektiren hayati güvenlik sorunları bulunmaktadır. Bu bağlamda, AB, hem Türkiye'yi hem de kurucuları arasında yer alan İtalya'yı mülteci akınlarda ve sınır güvenliğinin tesisinde yalnız bırakmıştır. Buradan hareketle, Doğu Akdeniz'in bu iki önemli devletinin sınırı-aşan sorunların çözümünde işbirliğine gitmesi beklenebilir. İtalya'nın Libya'daki Ulusal Mutabakat Hükümetiyle (UMH) görüşmesi ve bölgesel sorunlar konusundaki işbirliği arayışları bu doğrultuda atılmış yerinde adımlar olarak değerlendirilebilir.

Türkiye, Doğu Akdeniz'de bölge ülkesi olduğu için haklı olarak güvenlik kaygıları ve milli menfaatleri bulunmakta, münhasır ekonomik bölge gibi. Tüm bunlara ilaveten, BM'nin tanıdığı UMH'nın resmen davet ettiği ülke olarak Türkiye, Libya'nın bütünlüğünden yana ve bu amacı askeri gerilimi tırmandırmak yerine siyasi ve meşru kanallar yolu ile sağlamak peşindedir. Diğer ülkelerin varlığı ise uluslararası hukuk ve çeşitli anlaşmalar açısından sorgulanmaktadır. Nitekim Mısır Parlamentosu'nun askeri müdahale kararını BM kınadığını, AB'nin ise gerginliği tırmandırmama noktasında uyardığını görmekteyiz.

Libya'da bir yangın var ve kimse de Libyalılar ne istiyor diye sormuyor. Literatür gösteriyor ki, Libyalılar ilk olarak birlik istiyor. İkinci olarak, bunu, barışçıl bir şekilde istiyorlar ve de Libyalılar 'ikinci bir Sisi' istemiyor Libya'da. Dış müdahaleler bu gerçekleri göz önünde tutması çatışmaların sonlanması bakımından önemlidir. Yeni nesil savaşlar bize şunu öğretiyor: uluslararası müdahalede bulunan aktörlerin sayısı arttıkça barış gecikiyor. Barışın tesisi geciktikçe savaş, daha da çok uzuyor, müdahale zorlaşıyor, savaş ortamından beslenen çıkar grupları türedikçe çatışma kendi kendini besler hale geliyor. Burada, birçok müdahil aktörün temel kaygısının uluslararası hukukun sağlanması ve Libya halkının huzura kavuşması olmadığı da sahadaki hareketleri ispatlamaktadır. Bu nedenledir ki Libya gibi çatışmalarda uluslararası kuruluşların etkinliği hep sınırlı kalmıştır.

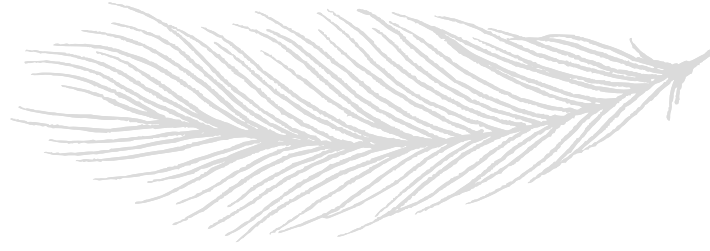
Tüm bu gelişmeler, Türkiye için uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarının tecellisi için hazırlıklı olmayı gerekli kılmaktadır. Kıbrıs'tan Libya'ya Türkiye, haklarının hukuki tescilini fiili kontrol ile de desteklemelidir. Osmanlı'dan kalan önemli bir düsturun da 'gidemediğin yer senin değildir' olduğu düşünüldüğünde, Türkiye'nin haklı egemenliğini sürdürülebilir kılmak için de ticari, askeri ve sivil tüm hazırlıklar zamanlı yapılmalıdır. Tarih gösteriyor ki, uluslararası hukuk açısından sadece tescil yeterli bir

sonuç vermiyor. Kıbrıs sorunu bunun için yerinde bir örnek olarak verilebilir. Türkiye, uluslararası hukuktan doğan haklarını ve milli menfaatlerini BM'ye tescil ettirmeli ve ilgili meşru taraflarla müzakerelerini sürdürmeli. Tüm bunları yetersiz geldiği durumlarda da gerektiğinde askeri güçle haklarını savunmaya hazır olmalı, çünkü sahada ancak bunun karşılığı var.

Gerekli resmi adımlara ilaveten, sadece askeri ve sivil çalışmalarla değil, akademik çalışmalarla Türkiye, deniz güvenliği ve deniz araştırmaları konusunda ilerlemeli ve menfaatlerini desteklemelidir. Dış politika ve milli menfaatler, iç siyasetin dışında kalacak şekilde, partiler-üstü bir tutumla ele alınmalıdır.

Libya'daki boşluğu biz doldurmazsak başkaları dolduracaktır. "Libya'ya gidersek bizim kıyılarımıza da başkaları gelir" söylemi baştan yanlıştır. Nitekim onlar zaten bizim kıyılarımızda. Libya'da ön plana çıkan Fransa ve İtalya'nın şirketleri Kıbrıs açıklarında da enerji arama çalışmalarına girişmektedirler. Üstelik de bunun uluslararası hukuk tarafından statüsü tescil edilmemiş alanlarda yapmak suretiyle de bölgede yeni çatışma risklerini arttırmaktadırlar. Bu riskler, bölge ülkeleri için olduğu kadar AB ve Türkiye'nin de üye olduğu NATO için de ciddi riskler taşımaktadır.

Sonuç olarak, Doğu Akdeniz'de ve Libya'daki kargaşalar yakın zamanda bitecek gibi durmadığından uzun bir maratona hazır olmalıyız. Bu süreçte, uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarımız için uluslararası kuruluşlar nezdinde girişimlerimizi zamanlı yapıp, ilgili süreçlerin de siyasi, askeri ve ekonomik olarak takipçisi olmalıyız. Bunu, ambargolar gibi dış sınırlamalardan mümkün olduğunca etkilenmeden yapabilmemiz için de Türkiye için yerli ve milli savunma sanayinin önemini bir kez daha gündeme gelmiştir.

ULİSA12, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar (ULİSA) Enstitüsü'nün aylık politika notu yayınıdır. Her konu bir sayı editörü rehberliğinde ele alınmaktadır. Yazarların görüşleri kendilerini bağlar. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi ve ULİSA yazarların görüşlerinden dolayı sorumlu tutulamaz.

Adres: Güvenevler Mah.
Cinnah Cad. No: 16
Çankaya/ANKARA
Tel : 0(312)906-1313
e-posta : ulisa@ybu.edu.tr
Web Sayfası : www.ybu.edu.tr/yulisa/

©2020 ULİSA